

Univerzita Karlova v Praze
Filozofická fakulta
Katedra pomocných věd historických a archivního
studia

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Ivana Šitinová

**Notata, quae intra proficiscendum Romam
et redeundum vidi vel audivi.**

**Cestovní poznámky faráře Matyáše Stanislava
Heitzmanna z pouti do Říma v r. 1659**

**Notata, quae intra proficiscendum Romam
et redeundum vidi vel audivi. Travel records
of the priest Matthias Stanislaus Heitzmann
about his pilgrimage to Rome in 1659.**

Děkuji PhDr. Zdeňku Hojdovi, CSc. za odborné vedení práce a význačnou pomoc při interpretaci zkoumaného pramene. Rovněž děkuji Mgr. Evě Chodějovské za pomoc s překladem italských částí rozebíraného textu.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 25.7.2012

.....

Abstrakt

Bakalářská práce se zabývá cestovními poznámkami faráře Matyáše Stanislava Heitzmanna z Polné, které sepsal po vykonání poutní cesty do Říma v roce 1659. Jsou součástí rukopisu, uloženého ve Státním okresním archivu v Jihlavě, ve fondu Děkanský úřad Polná. Psané jsou převážně latinsky, částečně i německy a italsky. Obsahují popisy sakrálních staveb, výčty svatých ostatků v nich uložených, popisy zázračných účinků různých přípravků a zázračných křížů. Podstatnou část zápisů pak zabírají mravoučné příběhy, které autor na své cestě slyšel. Cílem práce je okomentovat celý tento text, zhodnotit jej jakožto historický pramen a rozebrat vztah autora a jeho díla.

Klíčová slova

cestovní poznámky, mravoučné příběhy, pouť, Řím, svaté ostatky, zázračné kříže, zázračné přípravky

Abstract

The bachelor's thesis deals with travel records of the priest Matthias Stanislaus Heitzmann from Polná, which he wrote up after his pilgrim's journey to Rome in 1659. These notes form part of a manuscript deposited in the State District Archive in Jihlava in the collection of the Dean's Office Polná. The notes are written predominantly in Latin, but partly also in German and Italian. They include descriptions of sacral buildings, enumerations of holy remains deposited there and descriptions of miraculous effects of various preparations and miraculous crosses. A significant part of the notes are moral stories that the author heard during his pilgrimage. The objective of the thesis is to comment on the entire text, to evaluate it as a historical source and to analyze a relationship between the author and his work.

Keywords

travel records, moral stories, pilgrimage, Rome, holy remains, miraculous crosses, miraculous preparations

Obsah

Úvod	7
1. Formální rozbor rukopisu	8
2. Obsah rukopisu	10
2.1 Úvod, Loreto, Assisi, Tolentino	10
2.2 Sedm hlavních římských bazilik	11
2.3 Další svatá místa v Římě	14
2.4 Schopnosti beránek božích	22
2.5 Ostatní navštívená místa v Itálii	23
2.6 Papežský předpis pro udílení odpustků	26
2.7 Přípravek proti otravě	26
2.8 Účinky hlíny z Malty	27
2.9 Záznamy různého druhu, Tyrolsko, Dolní Rakousko, Štýrsko, Bavorsko	29
2.10 Příběhy, které autor slyšel během své pouti	37
2.11 Španělské kříže	40
2.12 Příběhy z Madridu a helvetské provincie	41
2.13 Salcbursko a Bolzano	43
2.13 Svatý František a Assisi	44
2.14 Záznamy o Peru	46
2.15 Bavorsko, třicetiletá válka	47
2.16 Kříže svatého Turibia	49
2.17 Bavorsko, Štýrsko	51
2.18 Zázračná moc orlího kamene, české terry sigillaty a oleje ze štíra	54
2.19 Autorova žádost o vydání pasu pro poutní cestu do Říma	54
2.20 Dolní Bavorsko, Rakousko, náklonnost císaře Tiberia ke křesťanství ...	55
3. Autor a jeho dílo	57
Závěr	63
Prameny	65
Literatura	65

Úvod

Ve své bakalářské práci se budu zabývat cestovními poznámkami faráře Matyáše Stanislava Heitzmanna z Polné, které sepsal po vykonání své poutní cesty do Říma v roce 1659. Jsou obsaženy v rukopise Liber de variis rebus tractans, uloženém v SOkA Jihlava, (fond Děkanský úřad Polná, i.č. 6).

Polenský kněz Matyáš Stanislav Heitzmann, pražský rodák a bývalý alumnus konviktu sv. Bartoloměje v Praze, na začátku svých poznámek uvádí přehled, čeho se týkají. Píše, že popsal, co viděl cestou do Říma a v Římě. Tuto cestu vykonal roku 1659, v době pontifikátu papeže Alexandra VII., a v Římě pobýval čtyři letní týdny. Nezůstává však jen u toho, co viděl na vlastní oči, ale zařazuje do svého spisu i to, o čem na své cestě jen slyšel či četl.

Cílem mé práce je okomentovat tento text a zhodnotit jej jakožto historický pramen. Nejprve provedu formální rozbor rukopisu, v další kapitole podrobně vypíšu jeho obsah s příslušným komentářem a nakonec zformuluji svůj pohled na autora a jeho dílo.

1. Formální rozbor rukopisu

Heitzmannovy cestovní poznámky (26r-54v) jsou součástí rukopisu *Liber de variis rebus tractans, conscriptus a Mathia Stanislao Heitzmann, presbytero ecclesiastico et quondam alumno in convictu Pragae ad s. Bartholomaeum. Ex bibliotheca decanatus Polnensis. Pars prima* (22r-286v).

Kniha obsahuje 323 ff. o rozměrech 31,5×20,5 cm, je svázána ze složek nestejných velikostí a různého papíru, okraje nejsou oříznuty. Na začátku a na konci je přivázán větší počet prázdných listů. Byly vyříznuty listy za ff. 34, 54, 58, 70, 79, 127, 140, 162(4), 182, 192, 198, 226, 236, 259, 295(4). U ff. 24-26 chybí poškozená horní část. Foliace je nová z r. 1972. Původní foliace (prázdná ff. neoznačena) 1-73 = ff. 27-106, paginace 1-41 = ff. 167r-187r, 1-16 = ff. 288r-295v. Prázdná jsou ff. 1v-21v, 22v, 25v, 26v, 37v, 66v, 73r-74v, 75v, 83v, 84v, 103v-104v, 105v, 123v, 131v, 132v, 162v, 163v, 166rv, 187v, 188v, 243v, 254v, 255v, 283v, 284v, 287rv, 296r-323v.

Vazba je soudobá kožená, desky kartonové jsou potaženy tmavohnědou telecí usní zdobenou prostým rýhováním, ve hřbetě částečně poškozenou.

Signatury: Arch sk Rc 72, č. 38, na fol. 1r (muzeum Polná), K Rc/19, na předním přidešti a fol. 1r (muzeum Polná), 16, štítek na přední desce (archiv Polná), Děkanský úřad Polná, i.č.6

Na začátku knihy se nachází obsah obou svazků (23r-25r)¹.

Heitzmannův text je psán převážně latinsky, částečně také německy a italsky.

Z paleografického hlediska je text poměrně snadno čitelný, autor používá humanistickou polokurzívu a zachovává vyrovnaný styl písma, jen je místy text hustší, místy řidší.

¹ Viz HOFFMANN, František. Soudis rukopisů Státního okresního archivu v Jihlavě. Jihlava 2001, nr.217 (Děkanský úřad Polná, i.č. 6), s.177-8.

Součástí textu je i několik marginálních nákresů a poznámek.

Na začátku těchto cestovních poznámek podává autor jejich stručný obsah (26r). Následuje plynule psaný text, do kterého jsou na některých místech integrálně zařazeny opisy různých textů, které se autorovi na jeho cestě dostaly do rukou (popis schopností voskových beránek božích, papežský předpis pro udílení odpustků, popis přípravku proti otravě, popis účinků hlíny z Malty, popis zázračné moci orlího kamene, české terry sigillaty a oleje ze štíra). V závěrečné části je i opis autorovy vlastní žádosti o vydání pasu pro poutní cestu do Říma.

2.Obsah rukopisu

Autor na začátku uvádí stručný obsah svých cestovních poznámek (26r):

De 7 ecclesiis maioribus, et rebus sanctis, atque [reliquiis] sanctorum

De Agnis Dei, eorumque virtutibus

Indulgentiae quae Romae habentur, et assequuntur applicando benedictum numisma, Rosarium, coronam, imaginem crucifixi, Mariae Virginis, vel alicuius Sancti, per Pontificem

De Balsamo sive diriaci contra venenum

De virtute terrae s. Pauli insula de Malta contra venenum

De auditis diversis

De crucibus Hispanicis quae verae sunt

De morte S. Francisci

De lapide Aquilinari eiusque natura et virtutibusque

De terra sigillata eiusque natura et virtutibus

De oleo scorpionis

Ve své práci jsem použila modifikované a hlavně rozšířené dělení daného textu s uměle vytvořenými názvy. Heitzmannův text je členěn pouze do odstavců a až na výjimky není členěn nadpisy jednotlivých částí. V pořadí kapitol vycházím z jejich pořadí v rukopise. Heitzmann je nejspíš sepisoval bez nějakého systému, vycházeje při tom z neuspořádaných poznámek, zapisovaných během cesty na nějakých lístcích.

2.1 Úvod, Loreto, Assisi, Tolentino²

Po krátkém úvodu, kde se autor představuje a uvádí, že ve svých poznámkách popisuje, co na své poutní cestě do Říma viděl, ale i četl či slyšel, začíná popisem

² Fol. 27r

navštívených italských měst a současně nejvýznamnějších poutních míst na této trase.

V Loretu sloužil dvakrát mši v Santa Casa, v Assisi celebroid u oltáře, kde odpočívá tělo svatého Františka, tamtéž navštívil tzv. porciunkulovou kapli³, v Tolentinu ve svátek svatého Mikuláše Tolentinského⁴ sloužil mši v chrámu, zasvěceném tomuto světcí.

2.2 Sedm hlavních římských bazilik⁵

1. V katedrálním kostele za Tiberou ve Vatikánu⁶, který je druhý nejvýznamnější po lateránském kostele svatého Jana, se nachází náhrobek s těly svatých apoštolů Petra a Pavla⁷. Heitzmann popisuje zařízení kostela a v něm chované svaté ostatky: roušku svaté Veroniky, hlavu sv. Ondřeje, část kříže Ježíše Krista, kopí, kterým byl probodnut bok Ježíše Krista, sochy svatých: Veroniky, Ondřeje, Heleny a Longina, přičemž opsal z tabulek do svých poznámek i bližší informace o těchto sochách. Popisuje rovněž uctívanou sochu sedícího svatého Petra, v levici držícího klíče a žehnajícího dvěma prsty pravé ruky.

2. Kostel sv. apoštola Pavla u Tří pramenů⁸ je na místě, kde byl svatý Pavel sťat. Když se jeho hlava, oddělená od těla, při pádu třikrát dotkla země a vyslovila přitom třikrát jméno Ježíšovo, vytryskly právě na těchto třech místech tři prameny. Jsou zde tři oltáře a v rohu sloup z bílého mramoru, u kterého byl svatý Pavel popraven. Tento kostel je velký jen jako kaple, ale je vedle i velký kostel s opuštěným klášterem, kde se nachází kaple svaté Marie

³ Leží 4 km od Assisi v Umbrii.

⁴ Tedy 10. září.

⁵ Ff. 27r - 29r

⁶ Jde o baziliku San Pietro in Vaticano.

⁷ Tělo sv. Pavla bylo ovšem uloženo v bazilice sv. Pavla za hradbami.

⁸ Jde o kostel San Paolo Alle Tre Fontane.

na Nebeských schodech. Když na tom místě svatý Bernard konal mši, uviděl totiž schody, vedoucí z nebe a dotýkající se země, a také anděly, jak vynášejí do nebe duše. Kaple byla předtím zasvěcena sv. Marii a po této události získala tedy své nové jméno. Pod oltářem téhož kostela jsou uložena těla svatých mučedníků Zenona a Tribuna⁹ a spolu s nimi těla deseti tisíc dvou set tří vojáků, kteří byli na příkaz císařů Diokleciána a Maximiána jakožto křesťané zajati, odsouzeni a posléze zabiti. Stalo se to roku 298 po Kristu.

3. Kostel sv. Šebestiána¹⁰ se nachází na místě dávného Kalixtova hřbitova¹¹, kde bylo mimo jiné pohřbeno 174 tisíc mučedníků¹², jejichž těla zde leží neporušená. Ve dvou podzemních kryptách se tu tajně scházelo množství prvních křesťanů na mše a tyto krypty byly vždy navštěvovány zbožnými křesťany. Heitzmann opsal nápis, který jakýsi návštěvník krypt zanechal v chrámu, a ve kterém líčí svůj silný dojem z této návštěvy. Sám Heitzmann píše, že také kryptu navštívil a dodává, že kdo sem zbožně vstoupí potom, co se vyzpovídal a projevil lítost, dosáhne zde plnomocných odpustků, které těmto kryptám udělili papežové.

4. Kostel sv. Jana na Lateránu¹³ je hlavním a prvním in Urbe et Orbe. Uprostřed chrámu na hlavním oltáři se nacházejí hlavy sv. apoštolů Petra a Pavla. Dále je zde stůl, u kterého jedl Ježíš Kristus s 12 apoštoly poslední večeři. U tohoto nejslavnějšího kostela jsou dvě kaple. Jedna, sousedící s ním z východu, je zasvěcená sv. Janu Křtiteli. Najdeme v ní velkou křtitelnicí, umístěnou sem na příkaz papeže Silvestra, jak se dozvídáme z nápisu, přepsaného Heitzmannem. Na prostranství před kostelem

⁹ Zde autor zaměnil Zenonovu hodnost tribuna za vlastní jméno další osoby.

¹⁰ Je to kostel San Sebastiano fuori le Mura.

¹¹ Byl pojmenován na počest správce pohřebiště, pozdějšího papeže (v letech 217 – 222) Kalixta I.

¹² V duchu dobového chápání byla všechna těla pohřbená v katakombách považována za ostatky prvokřesťanských mučedníků, což ovšem neodpovídá skutečnosti.

¹³ Jde o kostel San Giovanni in Laterano.

sv. Jana je asi 70 kroků od něho vztyčen vysoký sloup, na kterém je vyryto, že na témže místě byl pokřtěn císař Konstantin Veliký papežem Silvestrem. Zde Heitzmann vkládá několik vět o šíření křesťanství v této době. Nedaleko stojí i kaple Svatých schodů, obrácená na západ. Tam se nachází 28 schodů z bílého mramoru, které byly před domem Piláta Jeruzalémského v době Ježíšova umučení a po kterých musel Ježíš vystoupat a sestoupit. Na tomto místě autor barvitě líčí tuto biblickou scénu. Na Svatých schodech jsou umístěny kovové kříže na znamení, že na ta místa dopadly kapky krve z Ježíšovy hlavy, korunované trnovou korunou a z jeho zbičovaného těla. Svaté schody mohou lidé navštěvovat, ovšem z povinné úcty nikdo po nich nevystupuje jinak než po kolenou. Nahoře lze vyslechnout řeč o utrpení Ježíše Krista a po jiných schodech zleva či zprava scházet zase dolů.

5. V kostele sv. Kříže Jeruzalémského¹⁴ jsou mnohé svaté ostatky, v první řadě je třeba zmínit, že za hlavním oltářem je uložena velká část svatého kříže, na kterém byl ukřižován Ježíš Kristus.

6. V kostele svatých mučedníků a jáhnů Vavřince a Štěpána¹⁵, prvního mučedníka, leží pod velkým oltářem těla těchto světců.

7. Kostel Santa Maria Maggiore skrývá pod hlavním oltářem tělo svatého apoštola Matěje. Dále se zde nachází jesličky, do kterých uložila Panna Marie Ježíše poté, co se narodil, i další svaté ostatky.

Takto autor popsal sedm hlavních římských kostelů, které poutníci navštěvovali v jednom dni a připojuje svůj názor, že není nutné obcházet tyto kostely v nařízeném pořadí¹⁶,

¹⁴ Jde o kostel Santa Croce in Gerusalemme.

¹⁵ Jde o kostel San Lorenzo fuori le Mura.

¹⁶ Heitzmann ve svých poznámkách patrně zachoval pořadí, ve kterém je sám navštívil.

ale že pokud někdo chodí pomalu, může je obejít v několika dnech a v různém pořadí¹⁷.

2.3 Další svatá místa v Římě¹⁸

Mezi katedrálním kostelem vatikánským a kostelem sv. Pavla u Tří pramenů zhruba uprostřed je místo, na které svatí apoštolové spolu došli, když byli vyvedeni z vězení k vykonání trestu smrti. Na tom místě, kde teď stojí kaple, se políbili polibkem pokoje a svatý Pavel pravil k Petrovi: „Petře, jdi v pokoji, zakladateli církve a první z apoštolů“ a také svatý Petr oslovil sv. Pavla: „Pavle, jdi v pokoji, výborný řečníku a učiteli pohanů“. Petra pak odvedli k východu, kde je Vatikán, ke smrti na kříži, zatímco Pavla na západ k popravě.

Blízko je ještě jiný chrám¹⁹, zasvěcený svatým apoštolům Petrovi a Pavlovi s velkolepým klášteřem, kde je uložena významná část těl sv. Petra a Pavla. Pod menším oltářem je jejich čestný náhrobek a hoří tam stále zapálené svíce. Kdysi bylo toto místo, kde stojí chrám s klášteřem, usedlostí svaté panny Luciny, která zde pohřbila mnoho těl svatých mučedníků.

Za kostelem sv. Jana na Lateránu je kostel zasvěcený svatému Řehořovi²⁰, který opatrují spolu s klášteřem mniši kamaldulského řádu a kněží tam mohou vykonat bohoslužbu za almužnu. Heitzmann vzápětí uvádí znění tabulky se slovy papeže Řehoře Velikého, nacházející se v sakristii tohoto kostela.

¹⁷ Šlechtici na kavalířské cestě do Říma navštěvovali sedm hlavních římských bazilik zpravidla dvakrát. Poprvé se v doprovodu průvodce soustředili na jejich architekturu, interiér a relikvie, podruhé je obešli jako zbožní poutníci. Srov. MAŘÍKOVÁ, Martina. *Ad limina apostolorum* (Motivation, Vorbereitung und Verlauf frommer Reisen aus Böhmen nach Rom im 17. Jh.), s. 196

¹⁸ Ff. 29v – 33v

¹⁹ Jde o baziliku San Paolo fuori le Mura.

²⁰ Jde o kostel San Gregorio Magno.

Kostel svaté Marie²¹ byl postaven pod Kapitolem z jeho zadní strany. Zakladatel tohoto kostela je neznámý, někteří za něho považují papeže Silvestra, který tomuto kostelu určil k vzývání Pannu Marii, Boží matku, aby vyhladil pohanský kult v bývalém chrámu bohů Isidy a Serapida. Na tomtéž místě se první apoštol, tedy sv. Petr, modlil na kolenou k Bohu, aby srazil k zemi bezbožníka Šimona Mága, opovažujícího se kouzlem vzlétnout. Kámen, do kterého se přitom otiskla jeho kolena, se uchovává v jedné kostelní kapli. Kostel byl mnohokrát restaurován, jako první se o to zasloužili papežové Jan VII. roku 705, Lev IV. roku 847 a Mikuláš roku 860. V tomto kostele se nachází obraz blahoslavené Panny Marie, oslavované dílo evangelisty Lukáše. Byl sem přenesený Anjelem Traiapanem po dobytí Jeruzaléma roku 1100. Kdysi tento kostel, spojený s domy Traiapanů, vzplanul od požáru, jenž vznikl v těchto domech, a celý shořel, jen obraz blahoslavené Panny Marie zůstal zachován. Aby nebyl vzhledem k velkému množství přicházejících lidí odcizen, byl při renovaci kostela na příkaz papeže Honoria III. přenesen do kostela sv. Adriana²² do úschovy. Po opravě kostela volali Traiapanové po vrácení obrazu, jiní obyvatelé ho chtěli mít tam, kde byl, až se Traiapanové a Bucacanové chystali na fóru k ozbrojenému střetnutí. Tu je od boje odradil jakýsi chlapec s tím, že na vlastní oči viděl, jak se řečený obraz vrací na své místo. Všichni se odebrali do kostela a když našli obraz na dřívějším místě, svorně jej uctívají. Dále v tomto kostele pod hlavním oltářem odpočívá tělo sv. Františky²³.

²¹ Jde o kostel Santa Maria della Consolazione.

²² Jde o dnes odsvěcený kostel sv. Hadriána z Nikomédie na fóru – tzv. římský Senát.

²³ Tento kostel je zasvěcen sv. Františce Římské.

Mezi Kapitolem a právě zmíněným kostelem je mnoho dalších kostelů, ve kterých odpočívají těla svatých, nejblíže pak kostel svatých Kosmy a Damiána²⁴ s jejich ostatky.

Nedaleko je kostel sv. mučedníka Vavřince²⁵. O něm se neví, zda v něm leží tělo nějakého svatého, kdysi byl pohany zřízen k poctě císaře Antonina a Faustiny.

Naproti se nachází kostel nazvaný Nejsvětější Panno Marie, osvobod' nás od trestů pekelných²⁶. Na místě, kde stojí, svatý Jiří porazil draka.

U kostela sv. Vavřince stojí také kostel svatých panen mučednic Martiny, Dafrosy a Bibiány²⁷, jejichž těla byla nalezena za pontifikátu Urbana VIII., který tato těla ponechal na místě a vystavěl zde kostel.

Mezi tímto kostelem a Kapitolem je vězení, ve kterém byli uvězněni svatí apoštolové Petr a Pavel²⁸. Odtud byli vyvedeni k naplnění svého mučednictví pro víru. Vězení je stále takové jako v oněch dobách, temné, jen je tam nově zřízen oltář a občas se uvnitř koná mše. Heitzmann píše, že věří tomu, že je to stejné vězení, ze kterého byl ještě předtím sv. Petr osvobozen, jak se o tom píše ve Skutcích apoštolů a líčí tuto událost.

Mezi kostelem sv. Řehoře a kostelem sv. Jana na Lateránu je kostel svatých mučedníků Jana a Pavla²⁹, ve kterém se nacházejí pod větším oltářem těla těchto světců. Jejich hlavy jsou neporušené a stéká po nich čerstvá krev. Zhruba uprostřed kostela je mramorový kámen, právě na místě, kde byli ve svém vlastním domě zabiti a hozeni do jámy z příkazu císaře Juliana Apostaty. Je zde i tělo svatého Saturnina.

²⁴ Jde o kostel Santi Cosma e Damiano.

²⁵ Jde o kostel San Lorenzo in Miranda.

²⁶ Jde o kostel Santa Maria Antiqua.

²⁷ Jde o kostel Santi Luca e Martina.

²⁸ Jde o Mamertinské vězení.

²⁹ Jde o kostel Santi Giovanni e Paolo.

V těsné blízkosti kostela Santa Maria Maggiore je kostel svaté Praxedy³⁰. Pod jeho hlavním oltářem jsou uložena těla 2300 svatých mučedníků. Uprostřed kostela se pak nachází pramen, obložený mramorem a obehnaný železnou mříží, do kterého svatá panna Praxedis slévala vlastníma rukama krev svatých mučedníků. Pramen je ovšem nepřístupný. V tomto kostele je také kaple, zasvěcená sv. Marii, osvoboditelce od trestů pekelných, kde se konají mše jen za zemřelé. Je v ní sloup, u kterého byl připoután a bičován Ježíš Kristus. U něho stále hoří světlo a je obehnaný dvojitou železnou mříží. Autor v dalším textu krátce popisuje, jakým způsobem se sem tento sloup dostal³¹. V této kapli odpočívají také těla jedenácti papežů a čtyřiceti svatých mučedníků. Ví se, že jsou mezi nimi svatí Valentýn a Zefyrinus. Kdokoli v této kapli odslouží nebo nechá odsloužit pět mší, osvobodí jednu duši z očistce. Tento odpustek a mnoho dalších zůstavil svatý papež Paschalis, který zde jako první odsloužil pět mší za duši svého vnuka a skončiv, zřetelně ji spatřil, jak je přenášena do ráje blahoslavenou Pannou Marií. Sám Paschalis odpočívá u vchodu této jím posvěcené kaple. Nesmějí sem vstupovat ženy pod trestem exkomunikace s výjimkou těch, které přicházejí sužované zlými duchy, aby od nich byly osvobozeny.

Nedaleko Tibery je kostel San Nicola in Carcere, pod hlavním oltářem tohoto kostela jsou těla svatých Marka, Marcella, Faustina a Beatrice.

Kostel, nazývajícím se Aracoeli³², přiléhá ke Kapitolu. Autor líčí, co se dočetl na tabuli v tomto kostele, tedy známý příběh o proroctví Sibylly císaři Oktaviánovi v den narození Ježíše Krista. Tento kostel posvětil papež Anaklét, čtvrtý po svatém Petru, a přislíbil odpustky těm, kdo kostel

³⁰ Jde o kostel Santa Prassede.

³¹ Přivezl ho kardinál Jan de Columna.

³² Jde o kostel Santa Maria in Aracoeli.

navštíví ve svátek blahoslavené Panny Marie, na tři tisíce let. Nachází se tu tělo sv. Heleny, matky císaře Konstantina, která našla kříž, na kterém byl ukřižován Kristus. Dále těla svatých Artemia, Tribuna a jáhna Abundantia.

V kostele svaté panny a mučednice Agáty³³ mezi Kapitolem a kostelem Santa Maria Maggiore je na hlavním oltáři uložená část těla sv. Agáty i pozůstatky dalších svatých. Kdysi byl v držení ariánských heretiků. Papež Řehoř Veliký jim ho však odňal, posvětil ho a uložil zde zmíněné svaté ostatky. Dále autor popisuje zázračné věci, které byly v tomto kostele zaznamenány, jak se dočetl na tabulce v kostele.

V kostele Santa Pudenziana je studna s kostrami svatých mučedníků.

Ani ne 50 kroků od kostela Santa Maria Maggiore směrem ke kostelu sv. Jana na Lateránu je vztyčen kamenný kříž na památku toho, že zde papež Klement³⁴ zprostil francouzského krále Jindřicha IV. exkomunikace³⁵.

Mezi kostelem sv. Řehoře a židovskou čtvrtí je kostel blahoslavené Marie³⁶. Heitzman píše o počátcích tohoto kostela a o zázračné moci obrazu Panny Marie, ochraňujícího od moru a jiných neštěstí a vychází přitom z toho, co je v kostele vyryto do mramoru. Nachází se tu dále za hlavním oltářem sloup, ke kterému byl připoután Ježíš Kristus, když byl bičován. Tento sloup má ohnivou barvu a šíří okolo sebe světlo, čímž zřejmě učinil na autora velký dojem, neboť na rozdíl od strohého, neosobního popisu, který u něho při líčení ostatních navštívených sakrálních památek převládá, zde zdůrazňuje: „sicut vidi, ita dico“ a dovozuje, že v noci zřejmě sloup osvětluje celý kostel, takže by u něho člověk klidně mohl i číst a psát.

³³ Jde o kostel Sant'Agata dei Goti.

³⁴ Klement VIII.

³⁵ Stalo se to v roce 1595.

³⁶ Zřejmě jde o kostel Santa Maria in Cosmedin.

Nedaleko od náměstí Navona je chrám sv. Marie Loretánské³⁷. Jistý Jan Dominik Martinis daroval na dostavbu tohoto kostela třicet tisíc dukátů.

Chrám sv. Salvátora³⁸ se nachází také poblíž náměstí Navona. Kdysi tam bylo vězení. Heitzman zde vkládá známý příběh o vězni, který zde měl zemřít hladem a kterého živila při svých návštěvách jeho dcera, tou dobou kojící děti³⁹. V kostele je kamenný sloup, ke kterému byli mnozí křesťané přivazováni a pro křesťanskou víru bičováni pruty a karabáči. Návštěvníci tento sloup vroucně líbají, doufajíce, že jim tito mučedníci pomohou.

V kostele sv. Silvestra a Martina⁴⁰ jsou uložena těla několika světců obojího pohlaví, přenesená sem ze hřbitova Priscilly na via Salaria. Jejich výčet opisuje autor z tabule zde visící.

V kostele svatého Šebestiána⁴¹ jsou do země otisknuté stopy na místě, kde Ježíš Kristus, nesoucí na zádech kříž, potkal Petra, jdoucího z vězení, odkud ho právě vysvobodil anděl. Na Petrovu otázku: „Domine, quo vadis?“, pak Kristus odpověděl, že jde do Říma, aby tam byl ukřižován. V tomto kostele se za papeže Silvestra konaly dva koncily za účasti císaře Konstantina Velikého a sv. Heleny. Jeden roku 324, na kterém papež odsoudil heretiky Kalista, Hippolyta a Viktoriána. Na druhém, konaném v roce 325, bylo potvrzeno nikájské vyznání víry.

V kostele sv. Petra v řetězech⁴² jsou na velkém oltáři těla sedmi svatých bratrů Makabejských. Je tu také část okovů sv. Petra, kterou císařovna Eudoxia přivezla z Jeruzaléma a nechala spojit s částí, nacházející se v Římě. Dále je zde

³⁷ Jde o kostel Santa Maria di Loreto, nazývaný rovněž Santa Maria di Loreto al Foro Traiano, který se ovšem nachází u Trajánova fóra poblíž Piazza Venezia, ne u Piazza Navona.

³⁸ Jde o kostel San Salvatore in Lauro.

³⁹ Jde o příběh známý jako Caritas Romana.

⁴⁰ Jde o kostel Santi Silvestro e Martino ve čtvrti Monti.

⁴¹ Jde o kostel San Sebastiano fuori le Mura, tj. o onu baziliku, která patří mezi sedm hlavních.

⁴² Jde o kostel San Pietro in Vincoli.

uložena část hřebu a část houby, podané Ježíši Kristu, části kříže sv. Petra, kříže sv. Ondřeje a kříže sv. Cyriaka.

V kostele sv. Františka z Pauly⁴³ je vyryt v mramoru nápis na památku jednoho legáta. Antonius Arnovius Cussentinus zemřel stářím ve službách význačného domu Aldobrandinů. Za svého života daroval peníze, aby byl sbor Františka z Pauly jeho duši stále k službám v kterýkoli svátek či při bohoslužbě, a obdaroval čtyři místa víry v horách ročními dávkami.

V kostele svatého evangelisty Marka⁴⁴ se nacházejí pod velkým oltářem těla dvou svatých perských mučedníků, sv. Abdona a sv. Senena.

V kostele sv. Marie za Tiberou⁴⁵ jsou pod velkým oltářem uložena těla svatých mučedníků Quirina, Kornelia, Kalixta, Julia a Kalepodia. Přímo před tímto oltářem je velký pramen, který se v čase narození Ježíše Krista tak naplnil olejem, že vytekl až do Tibery, plynoucí poblíž. Tento zázračný olej se začal prodávat, až pramen vyschl. Dále tu najdeme černý kámen, který byl přivázán na krk svatému papeži a mučedníku Kalixtovi, když byl vhozen do studny. V kostele u vchodu jsou další tři černé kameny. Ty měli na nohách přivázané mučedníci, vhazovaní do Tibery. Mimo jiných svatých ostatků tu uchovávají také část oděvu, část houby, část kříže a část palmových ratolestí Ježíše Krista.

V kostele sv. Ducha⁴⁶ je do zdi vložen kámen, na kterém je vyryt nápis, týkající se zbožné ženy Faustiny. Autor ho do svých poznámek opisuje. Pod velkým oltářem jsou zde těla svatých Trifona, Respicia a Nimfy. Dále jsou v tomto kostele i ostatky deseti tisíc bezejmenných mučedníků.

⁴³ Jde o kostel San Francesco da Paola.

⁴⁴ Jde o kostel San Marco.

⁴⁵ Jedná se o kostel Santa Maria in Trastevere.

⁴⁶ Pravděpodobně se jedná o kostel Santo Spirito in Sassia poblíž Vatikánu.

V kostele sv. Trojice⁴⁷ pod velkým oltářem jsou těla svatých Eustacha, jeho ženy Theopisty a dvou synů, Agapita a Theopista. V sakristii je uložené kopí mučedníka Eustacha.

V kostele sv. mučedníka Vavřince⁴⁸ se uchovávají skleněné lahvičky s krví sv. Vavřince, také nádoba naplněná jeho popelem, rošt, pouta a látka, kterou anděl Boží očistil jeho tělo. Jsou tu i těla dalších světců, které autor vyjmenovává.

Kostel sv. Štěpána⁴⁹, prvního mučedníka, leží na pahorku Caeliu. A jsou v něm uložena pod velkým oltářem těla svatých mučedníků Prima a Feliciána.

Mezi tímto kostelem a kostelem sv. Jana na Lateránu je kostel svatých Čtyř korunovaných⁵⁰, jejichž těla tu odpočívají pod velkým oltářem.

O kousek níž se nachází kostel sv. Klementa⁵¹, který uchovává pod velkým oltářem těla svatých papežů a mučedníků Klementa a Ignáce. Nedaleko je amfiteátr⁵², kde zemřeli mučednickou smrtí.

Další kostel je Santa Maria in via Lata. Je v něm obraz Panny Marie od svatého Lukáše evangelisty. Dále tu leží ostatky svatých mučedníků Cyriaka, Larga, Smaragda a mimo jiné tu najdeme i opasek sv. Marie Magdaleny de Pazzi. V témže kostele je pod zemí modlitebna, jakých je v Římě mnoho. Tato je zasvěcena sv. Pavlovi a sv. Janu evangelistovi, neboť zde kázali a sv. Pavel zde napsal své listy. Nachází se tu rovněž 7 obrazů blahoslavené Panny Marie, které namaloval sv. evangelista Lukáš.

Na tomtéž náměstí je kostel, jehož zasvěcení autor, jak píše, zapomněl⁵³. Je tedy zřejmé, že si dělal na své cestě jen částečné poznámky a výslednou podobu svému spisu dal

⁴⁷ Snad se jedná o kostel Sant' Eustachio.

⁴⁸ Jde o kostel San Lorenzo in Lucina.

⁴⁹ Jde o kostel Santo Stefano Rotondo al Celio.

⁵⁰ Jde o kostel Santi Quattro Coronati.

⁵¹ Jde o kostel San Clemente.

⁵² Jedná se o Koloseum.

⁵³ Mohlo by jít o již neexistující kostel Madonna di Costantino-poli.

z větší části až doma. Vzhledem k tomu, že však často opisoval znění různých nápisů a vyjmenovává množství světců v tom kterém kostele uložených, musel mít poznámek přímo z místa dost. Další otázkou ovšem zůstává, nakolik využil informací z tehdy dostupných tištěných průvodců po Římě. Píše, že v tomto kostele se pod velkým oltářem nachází tělo sv. Marcella a pod oltářem Ukřižovaného těla svatých Blažeje a Diogena. Pod oltářem sv. Pavla jsou pak těla sedmi svatých mučedníků, bratrů a synů sv. Felicity. Pod oltářem sv. Digny a sv. Emerity jsou uložena těla těchto světic. Z jiných svatých ostatků, zde uložených, si Heitzmann, jak píše, poznamenal jen škapulíř sv. Františka.

Na závěr svého výčtu římských sakrálních památek autor dodává, že je v Římě kostelů více než 370.

Při poutnické návštěvě Říma Heitzmanna zajímaly výhradně památky na první křesťanské mučedníky a Roma Antiqua jakožto starokřesťanský Řím. Naopak Roma Moderna tj. mladší světci ho zjevně nezajímají.

2.4 Schopnosti beránek božích⁵⁴

V další části popisuje autor schopnosti beránek božích, zhotovených ze svatého oleje a čistého vosku. Vychází z *Liber caeremoniarum*⁵⁵.

Vypravuje se, že papež Urban V. poslal byzantskému císaři tři beránky boží s tím, že zahánějí hromy, vyhlazují hříchy, chrání před požárem, ztroskotáním a náhlou smrtí. Dále pak vymýtají ďábly, přemáhají nepřátele a při porodu ochraňují matku i dítě. Ten, kdo při sobě nosí byť jen malou část, má velkou moc. Následně autor znovu vypisuje v bodech osm zázračných schopností beránka božího, které v podstatě shrnují výše jmenované, tedy že se jeho držitel nemusí

⁵⁴ Fol. 33v

⁵⁵ Není jasné, o jakou knihu šlo.

obávat žádného nebezpečí. Kromě rozšíření o ochranu proti kroupám, sněhu a bleskům je zde navíc jmenována ochrana před oklamáním jinými lidmi.

Tyto body, přeložené z francouzštiny do latiny, přepsal Heitzmann podle vlastního svědectví z papežské listiny v pasovském děkanátu⁵⁶ u děkana Jana Adama z Ratzensteinu, 30. 12. 1659.

2.5 Ostatní navštívená místa v Itálii⁵⁷

Ve **Viterbu** v kostele dominikánů Santa Maria in Gradi je mnoho relikvií, část roucha Ježíše Krista, část oděvu Panny Marie, svatého Antonína opata, sv. Bernarda opata, sv. Františka i část roucha sv. Karla Boromejského a jeho modlitební kniha.

V katedrálním kostele sv. Vavřince jsou těla kněze sv. Valentina a sv. jáhna Hilária. Také je zde mnoho dalších svatých ostatků, mimo jiné velká část stolu, u kterého jedl Ježíš Kristus se svými učedníky poslední večeři. Dále šaty svaté Agnese⁵⁸, tunika svatého Františka a část trnové koruny Ježíše Krista.

V **Montefiascone** je do skály vytesaný biskupský kostel⁵⁹, jméno jeho zakladatele, který do jeho stavby zapojil sto tisíc lidí, Heitzmann zapomněl.

V obci **Aquapendente** je u královské cesty kostel, jehož jméno autor nezná. Na oltáři ve středu kostela blízko dveří je do kamene vytesán nápis, týkající se zdejší sochy Panny Marie, který autor do svých poznámek opsal⁶⁰.

⁵⁶ Jde o město Aigen, jak vyplývá z dalšího textu, kde autor jednou jmenuje aigenského děkana Jana z Racensteinu.

⁵⁷ Ff. 34r – 35r

⁵⁸ Anežka Římská

⁵⁹ Jde o katedrálu Santa Margherita.

⁶⁰ Pravděpodobně se jedná o místní biskupský kostel San Sepolcro a o zázrak spojený se sochou Madonna del Fiore, datovaný do roku 1166, doby zápasu císařství s papežstvím, kdy se místní vzbouřili proti císařské vládě.

V **Sieně** v dominikánském kostele je tělo svaté Kateřiny Sienské. Autor píše o několika tamějších nápisech, týkajících se jejích vidění. Trochu níž pod tímto kostelem je dům jejího otce, který je také kostelem, tam se zabývala ženskými pracemi, kázala a byla obdařena stigmaty Ježíše Krista. Heitzmann píše, že viděl její ložnici, ve které neměla žádné lůžko a spala na zemi, a že je tam i tmavé místo, kde se bičovala. V domě jsou tři kaple.

Ve **Florencii** u augustiniánů de larga Manica je v jejích kostele podivuhodný obraz blahoslavené Panny Marie. Když měl malíř hotové její tělo, chtěl co nejlépe vymalovat také obličej a dlouho zvažoval, jak to udělá. Když se pak k obrazu vrátil, ten byl již zázrakem domalován. Kníže a kardinál tam pak často přicházeli. K tomuto obrazu se přišlo pomodlit několik papežů, císařů, králů a knížat, kteří zde na znamení díků blahoslavené Panně Marii nechali svůj podpis. Heitzmann měl možnost si tyto podpisy prohlédnout.

V katedrálním kostele visí vysoko na stěnách obrazy králů ze Starého zákona, Davida, Šalamouna, Oziáše, Josafata, Ezechiáše, Joathama, Manassia a dalších. A z druhé strany jsou obrazy císaře Jindřicha, rakouského arciknížete Leopolda, anglického krále Eduarda, francouzského krále Ludvíka, švédského krále Eduarda nebo Emerarda⁶¹ Ti všichni byli katolíci a svatořečení. Autor píše, že k těmto svatým králům patří také svatý Václav, český arcikníže. V kostele se rovněž nachází nápis na památku toho, že papež Evžen IV. nechal roku 1136⁶² s kardinály a italskými šlechtici ve Florencii postavit dřevěný most, aby mohl od kostela Santa Maria Novella přecházet bez zdržování množstvím lidu ke katedrále⁶³. Dále se zde také dočetl, že 6. července 1438 se ve Florencii konal koncil za přítomnosti papeže Evžena

⁶¹ Není jasné, koho tím autor myslel.

⁶² Zde autor špatně napsal datum, měl být uveden rok 1436.

⁶³ Jednalo se zřejmě o můstek nad ulicí, řeka mezi nimi není.

a konstantinopolského císaře⁶⁴, na kterém se spojili po dlouhé rozpravě Řekové s Latiny⁶⁵ A že posledního února 409 umíral v klášteře biskup, na jehož místo byl zvolen Andreas, který ovšem nechtěl nastoupit, dokud ho neuznají italští biskupové za toho hodného. Když se tedy biskupové sešli, ve Florencii v jeho domě vykvetl suchý strom.

V **Padově** u konventuálů⁶⁶ je tělo papeže a mučedníka, svatého Felixe. Na jiném oltáři je tělo svatého Antonína z Padovy, mnicha františkánského řádu.

V sousedním kostele, podobně vystavěném a zasvěceném svaté Justýně, je tělo této světice uložené na hlavním oltáři.

Je tu i klášter mnichů řádu svatého Benedikta⁶⁷. V jeho chrámu je mnoho těl svatých. V první řadě je zde uloženo tělo svatého Lukáše evangelisty, jak hlásá i zde umístěná tabulka. Autor pak popisuje, jak se sem jeho tělo dostalo a vyjmenovává několik dalších svatých, také zde pochovaných. Nachází se tu v jedné kapli rovněž studna s četnými ostatky svatých mučedníků.

V kostele Il Santo je v chóru obraz svatého Antonína, který se dožil 33 let, zemřel v roce 1231 a byl svatořečen papežem Řehořem V⁶⁸. ve městě Spoleto roku 1230⁶⁹ O letnicích roku 1263 byl přenesen a posléze uložen do chrámu Panny Marie Větší a v únoru roku 1530 tam, kde dnes leží.⁷⁰

Dále se autor zmiňuje o moudrém a výmluvném padovském občanovi Semproniovi Sempronianovi, o jehož životě a smrti si přečetl u jeho sochy v jednom padovském paláci (či před ním).

⁶⁴ Jan VIII. Palaiologus

⁶⁵ Florentská unie, jde o basilejsko-ferrarsko-florentský koncil, do Florencie byl přeložen až 16. ledna 1439 a trval zde do roku 1443. Rozhodl zde o jednotě s Řeky, Armény a jakobity.

⁶⁶ Jde o františkánský (minoritský) kostel Il Santo.

⁶⁷ Klášter je u kostela Santa Gustina.

⁶⁸ Řehoř IX.

⁶⁹ Správně má být 1232.

⁷⁰ To není přesné. Svatý Antonín zemřel v Arcella, to je severní předměstí Padovy, na místě jeho úmrtní cely je kostel San Antonin. Pak byl přenesen do kostelíka Santa Maria Mater Domini, který se nacházel na místě dnešní baziliky Il Santo.

V katedrálním chrámu ve **Ferraře** je nápis z roku 1541 týkající se kanovníka Jindřicha Lintia, který si zde nechal zhotovit náhrobek už za svého života.

Ve **Florencii** je hostinec, který přijímá a živí kněze, chudé studenty, panny, slabé a všechny cizince. Jeho zakladatel Adam Sutor B. Sorer, chudý, ale štědrý k poutníkům, přijímal mnohé do svého domu, nakrmil je a ušil jim boty, až ze svého domu učinil hostinec. Před svou smrtí si zavolal své dva syny, kteří studovali na učitele, aby jim řekl svou poslední vůli, totiž aby pokračovali v jeho charitě. Už uplynulo 900 let od jeho smrti, ale jeho tělo je neporušené.

V **Bologni** je tělo jeptišky Kateřiny po 300 letech stále neporušené⁷¹.

2.6 Papežský předpis pro udílení odpustků⁷²

Následuje opis tisku předpisu papeže Alexandra VII. z 6. února 1657 pro udílení odpustků v italštině, který je posléze přeložen do latiny.

K tomuto popisu pravidel k udílení odpustků je přidán dodatek, také nejprve v italštině a pak přeložený do latiny, že tyto odpustky se mohou udílet i duším již zemřelých.

Následuje datace: v Římě, kostel Santa Maria Maggiore, 12. listopadu 1658, podpis: G. Gualterius a poznámka: vydáno v Římě tiskem Apoštolské komory se svolením vyšších míst.

2.7 Přípravek proti otravě⁷³

Dále autor zprostředkovává výklad (opět nejprve v italštině a pak latinsky) o blahodárném přípravku, působícím

⁷¹ Santa Catarina da Bologna, klariska, první abatyše kláštera Corpus Domini v Bologni, zemřela 1463, takže z hlediska Heitzmanna to bylo 200 let.

⁷² Ff. 35v – 37r

⁷³ Ff. 37v – 38r

proti smrtelné otravě, který připravil Martin Grimaldus Neopolitanus. Tuto látku rozdělil Fulviovi Baroncinimu a dědicům, dále také lékařům a svým sluhům, když k tomu získal výsadní právo od vznešeného kardinála legáta a od boloňského senátu.

Jestliže někdo pozře silný jed a vezme si stejné množství nebo hrst tohoto léku, rozpuštěnou třeba v bílém víně nebo vývaru, jed je odstraněn a člověk se uzdraví.

Když někoho pokouše vzteklý pes nebo jedovatý had a vezme si předepsané množství této látky, kousnutí mu nijak neublíží.

Koho napadnou červi, byť i velcí, pomůže si od nich, když si vezme přiměřené množství přípravku.

Je účinný i proti kolice, nadýmání, třetidenní horečce a čtvrtodenní zimnici. Když někoho bolí žebra, má si vzít tento lék s vodou.

Jestliže někdo zraněný jedovatým zvířetem vypije tento lék, rozpuštěný ve vodě, hned se mu uleví.

Postižený zhoubným morem a horečkou si má lék rozpustit v octu, aby tak ze sebe nákazu vypudil.

Jako ochranu před nakažením morem si má člověk brát na lačno přípravek, rozpuštěný ve vývaru nebo ve víně.

Následuje italský odstavec, který autor už do latiny nepřeložil a ve kterém je následující formule:

V Římě, Florencii, Lucce, Piacenze, Turíně, Bergamu, Benátkách, Miláně a Bologni skrze Dominica Barbieriho. S povolením vyšších míst.

Šlo tedy patrně o jakýsi „reklamní“ leták na daný přípravek.

2.8 Účinky hlíny z Maltý⁷⁴

Dále se v rukopise nachází italsky napsaná strana, týkající se ostrova Malta a vzácných schopností a účinků hlíny

⁷⁴ Ff. 38v – 39r

z tohoto území. Na další straně je tento italský výklad shrnut do kratšího latinského, ve kterém jsou jen vynechány zmínky o hadích jazycích a očích z Maltý, které mají také zázračnou moc. Není jasné, co přesně je těmito jazyky a očima míněno, zda to mají být skutečně hadí jazyky a oči, nebo jsou tím myšleny třeba nějaké rostliny, rostoucí na Maltě. Právě kvůli této nejasnosti možná autor tyto zmínky v latinském překladu vynechal a podal jen výklad o zázračné hlíně:

Na Maltě, vzdálené od Nového města⁷⁵ osm mil⁷⁶, je bílá hlína, ze které se dělají obrazy, hrnky, vázy a další věci. Tato hlína nám připomíná veliký zázrak, který učinil svatý Pavel, když na tomto ostrově kázal a obrátil jeho lid na křesťanskou víru. Tehdy zbavil všechny tamější hady jedu a učinil je krotkými a neschopnými útoku. Tato hlína pomáhá proti jedům všeho druhu a proti kousnutím jedovatých zvířat. Je nejenom ochranou před nimi, aby neútočila, ale také účinným lékem pro toho, kdo byl otráven nebo kousnut či bodnut jedovatým zvířetem.

Je účinná také proti mnoha jiným slabostem a nemocem, když se užije s obzvláštním odevzdáním se do rukou Boha a svatého apoštola Pavla, čehož důkazy jsou k vidění na Maltě i jinde.

Prst svatého Pavla je rovněž účinná, když se nosí při sobě. Jinak se požívá dobře promíchaná ve vodě, víně či jakékoli jiné tekutině.

Na začátku zmíněného italského textu o Maltě jsou také tři náčrtky. Předpokládám, že se jedná o nákres pečeti, v prvním kruhu je zobrazen maltský kříž, ve druhém je napsáno: lev sv. Marka⁷⁷ a ve třetím je nápis: obraz svatého apoštola Pavla.

⁷⁵ Je míněna Neapol.

⁷⁶ Autor zde udal nesprávnou vzdálenost, vzdálenost Maltý od Neapole je větší.

⁷⁷ Ten symbolizuje benátský stát.

2.9 Záznamy různého druhu, Tyrolsko, Dolní Rakousko, Štýrsko, Bavorsko⁷⁸

V úvodu dalšího textu píše Heitzmann, že následující záznamy se budou skládat z toho, co slyšel vypravovat a co si kde přečetl vytesané.

V jubilejním roce⁷⁹ 1650⁸⁰ za pontifikátu Innocence X. se do Říma scházelo mnoho poutníků z různých světových stran, aby byli účastni na udílení odpustků a milostí. Tehdy zde nechyběli ani řeční kněží a také jiní z východního zámorí, k tomu latinští kněží v hojném počtu. Asi 800 osob se sešlo u papežova stolu, aby se občerstvili a byli pohostinsky přijati. U stolu jim byli k službám dva kardinálové a pět biskupů. O tom vyprávěl autorovi brixenský kostelník jménem Kleczl, který tam tehdy byl.

V Tyrolsku žil o samotě poustevník František neznámého příjmení. Toho jednou navštívila duše z očistce a žádala ho, aby ji odtamtud vysvobodil, že má tu moc od Boha. Chtěla mu pak podat na znamení díků ruku. On ji však nepodal ruku, ale dřevěnou krabičku. Když ji duše stiskla, změnila její tvar, jakoby to byl kousek žhavého kovu. Poustevníkovi poděkovala s tím, že bude brzy osvobozena. Poustevník vše pověděl brixenskému biskupovi Antoniovi Chrisinovi, aby své podřízené kněží poučil a uložil jim, aby lid dobře vychovávali. Jako potvrzení svých slov přinesl s sebou onu krabičku s otiskem ohnivé ruky. K tomuto zjevení došlo ve svátek svatých apoštolů Šimona a Judy, 10. listopadu roku 1659. Duše přišla k onomu poustevníkovi i k jiným ještě několikrát a stále naléhala, ale byla vyhnána, neboť biskup rozeslal varování.

⁷⁸ 39v - 44r

⁷⁹ V jubilejních (Svatých) letech se podle katolické tradice, sahající do 13. století, za splnění určitých podmínek odpouštějí tresty za spáchané hříchy.

⁸⁰ Rok 1650 byl posledním jubileem před Heitzmannovou návštěvou Říma.

V roce 1652 žil jakýsi rolník v brixenském biskupství příliš daleko od farního kostela. Bylo proto pro něj obtížné dostat se v neděli či ve svátek do kostela, buď kvůli počasí, nebo nesjízdnosti cest. Vystavěl si tedy malou místnost, kam umístil obraz ukřižovaného Spasitele a tam vykonával pobožnost a slavil církevní svátky⁸¹. Jednou zde spatřil při modlitbách anděla a ten ho upozornil, že se nachází v kryptě a kostnici bývalé katedrály a ukázal mu místo, kde když bude kopat, najde obrazy. Rolník se poradil s brixenským biskupem a pak vykopal obraz trpícího Ježíše Krista s trnovou korunou, posléze obraz blahoslavené Panny Marie a nakonec obraz svatého archanděla Michaela. Obrazy pak byly odneseny do rolníkova svatostánku a byl zde vystavěn pěkný malý kostelík. Obrazy Ježíše Krista a Panny Marie byly umístěny na hlavní oltář, obraz svatého Michaela pak na menším oltáři. Stavba vznikla z almužen biskupa, kněží, arciknížete tyrolského a jiných dobrodinců bohatých i chudých. Heitzmann dodává, že v tomto kostelíku sloužil mši a viděl, jak velké množství lidí tam přichází. Přicházejí tam i poutníci, jak jednotlivě, tak v procesích.

V katedrálním kostele v Brixenu přímo před chórem je oltář k poctě blahoslavené Panny Marie. Říká se, že když slouží kněz u tohoto oltáře mši za zemřelé, vždy osvobodí jednu duši z očistce, přednostně pak ony duše, na které nevzpomíná nikdo z živých. Autor dodává, že věří v tuto moc.

V Dolním Rakousku je město Weitra⁸² na hranicích s Čechami. Jeho obyvatelé jsou obklopeni panstvím hrabat z Fürstenbergu, kteří mají svůj hrad na pahorku nad obcí. Město má svá privilegia od panovníka domu rakouského. A pokud jsou posílány nějaké příkazy od panovníka, tedy jsou posílány jak městu, tak panství a hradu. Ale postupem doby se dobře nerozeznávalo, zda je město na pozemcích

⁸¹ Zde autor dodává, že podobných domácích kapliček je v Tyrolsku a Itálii mnoho.

⁸² Vitoraz

hraběte, když město se nazývá Weitra a dominium a hrad také. Občané uznávali hraběte za pána, ale nebylo zřejmé, zda je hrabě jejich skutečným pánem nebo jen čestným. Samotní správci panství si ovšemže přáli, aby obyvatelé uznali svrchovanou vládu hraběte a týrali je vymáháním dávek. Jeden z nich se o to obzvlášť snažil. Ten byl pak jednou po zpovědi a svatém přijímání pozván správcem jiných statků na pohoštění a tam se prý rozehrát vínem postavil na lavici a pravil: „Ať mě vezme čert, jestli obyvatele Weitry neuvedu do poddanství panství Weitra.“ To se mu však pro velké obtíže nakonec nepodařilo a žil pak na nějakém jiném místě, kam za ním skutečně přišel ďábel, chytil ho za krk a strhl mu vaz. Tento příběh Heitzmanovi vyprávěl tamější písař, který pět let ve Vídni hájil výsady obyvatel Weitry, dříve vytrpěv mnoho zla od správců panství, kteří o něm tak zle hovořili, že ho nejdřív soudci ani nechtěli vyslechnout. Heitzmann se s tímto písařem setkal na své cestě v jednom hostinci, kde s ním jedl u jednoho stolu a spal ve stejné ložnici.

Autor k tomuto vyprávění dodává, že ho do svého spisu zařadil, jakkoli se může zdát zbytečným, protože chce o těchto skutečnostech podat doklad pro budoucí generace. Na tomto místě poprvé zmiňuje své čtenáře, se kterými snad⁸³ tedy počítal a k zápisu těchto poznámek se neuchýlil jen z důvodů soukromých, aby si mohl při jejich četbě připomenout, co na své cestě viděl a slyšel a snad i některý z příběhů použít při svém kázání.

Dále autor píše o tom, že císař Ferdinand III., veden horlivostí katolické víry, chtěl k ní přimět svá království a provincie. Proto vypověděl kacíře z království českého, arcivévodství rakouského Horního a Dolního, Korutan, Štýrska a markrabství moravského. Kurfiřti, šlechtici a předáci Římské říše říkají totéž, totiž že každý má na svém

⁸³ Může se ovšem jednat jen o běžný obrat: „Píšu, abych nechal svědectví.“

území právo ustanovovat a určovat pravidla, jak se mu zlíbí. A tak se stalo, že kníže virtemberský, snad kalvínského vyznání, naopak vyhostil z celého svého panství všechny katolíky a katolické církvi tak bylo odňato 1500 kostelů. A Heitzmann dodává, že je to ještě horší, neboť prý stejně učinila i jiná knížata – kacíři. A píše: „Tak se děje, že zatímco chceme stavět, boříme“ Ve své úvaze dále píše, že výsledek je takový ne tak proto, že se používá síly, ale že kněží jsou považováni za viníky.

Švédská královna⁸⁴ se s velkou slávou stala katoličkou, v tyrolském Innsbrucku, kde slavnostně vyznala svou novou víru. Byla vlídně přijata tyrolským arciknížetem⁸⁵ a v Paříži s největší slávou francouzským králem⁸⁶. Na branách italských měst ji vítalo její jméno. Podobně byla se vší laskavostí přijata i v Římě.

V Tridentu je hostinec pro německé poutníky. Jedná se o dům jakési kongregace, která má svůj počátek u vinařů. Nachází se tam jejich znak, hrozen vína a vinařské nože. Na tamějším hrobě lze spatřit náhrobní kámen se stejnými odznaky. Ten hostinec je udržován a provozován ze sbírky kongregace.

Následuje zmínka, že v tyrolské provincii ve městě Brixenu je u katedrálního kostela v trávě okrouhlý mlýnský kámen na znamení toho, že na tom místě bylo kdysi zrušeno nelegitimní manželství.

Heitzmann pak uvádí opsaný epitaf z tamějšího katedrálního kostela, připomínající brixenského biskupa Jeronýma Othona, který je zde pohřben.

Dále píše autor o tom, co mu vyprávěl dne 17. listopadu 1659 Alexandr Viser, brixenský měšťan, který to zase slyšel od svého otce. Je to příběh o hoře, kdysi nazývané Hadí hora, protože na ní žilo mnoho hadů, jako by tam bylo jejich

⁸⁴ Kristýna I.

⁸⁵ Ferdinand Karel Tyrolský

⁸⁶ Ludvík XIV.

hnízdo. Takže lidé i dobytek na pastvinách trpěli jejich jedovatými uštknutími. K vyhlazení těchto hadů byl přizván jeden muž, který ovládal umění uhranutí. Ten na té hoře založil oheň do kruhu a postavil se do jeho bezpečného středu, pak přilákal všechny hady, kteří se připlazili do ohně a tam zahynuli. Jako poslední se však přiblížil bílý had, který se dostal skrz oheň k muži, zaútočil na něho a zahnal ho do ohně, oba pak v plamenech našli smrt. Hora, zbavená hadů, se začala nazývat Hora pokoje⁸⁷ protože lidé i dobytek z okolí konečně nabyli klidu.

Autor dále cituje nápis z roku 1643, nacházející se na náhrobním kameni, zasazeném do zdi brixenského farního kostela vedle portálu. Připomíná manželku Maxmiliána Karla, hraběte z Wolkensteinu a Trosburgu, Janu Kateřinu z Weisbergu. Vedle přepsaného epitafu je kresbička lebky se zkříženými hnáty a přípisem Nihil sum.

Zhruba uprostřed mezi Brixenem a Innsbruckem⁸⁸ je možné si přečíst nápis o tom, že se na tomto místě v roce 1530 sešli dva bratři, císař Karel V. a král Ferdinand.

Dál autor vypráví příběh dvou bratrů, vládnoucích v arciknížectví tyrolském. Starší se jmenoval Tyrš a druhý Haymon⁸⁹. Oba byli nadprůměrné postavy, o polovinu vyšší než běžní lidé. Jeden i druhý toužil vládnout sám a ani jeden nemohl svého bratra vystát. Náhodou se jednou oba sešli v lese na úpatí hory za Innsbruckem. Vzpláli vzájemnou nenávistí a chystali se k souboji. Tyrš si utrhl větev, Haymon byl však opásán mečem, rychle se ho chopil a bratra zabil. Bylo mu tehdy pouhých osmnáct let. Pak vládl v Tyrolsku sám.

Později Haymon nechal, veden zbožností, postavit chrám s klášteřem pro mnichy premonstrátského řádu. Co se však

⁸⁷ Německy se nazývá Friedsberg.

⁸⁸ Sešli se na Brennerském průsmyku.

⁸⁹ Jedná se o obry. Pověst je spojena s opatstvím ve Wiltenu, kde je také Haymonova socha. K Wiltenu (na jižním předměstí Innsbrucku) se vztahuje i celé další vyprávění.

ve dne postavilo, to v noci boursal obrovský drak, žijící na nedaleké hoře u řeky. Haymon to nesl s nevolí a snažil se draka dopadnout. Když se mu to podařilo, vytrhl mu jazyk z hrdla a drak zahynul. Zemřel však i Haymon, protože se při tom otrávil. V sakristii v klášteře uchovávají vysušený tento dračí jazyk a část dračí nohy, velikou čtyři palce. Jeden opat chtěl ze zvědavosti vypátrat, zda tak suchý jazyk je ještě jedovatý. Neporadil se s lékařem a seškrábal kousíček jazyka do studené vody. Pak to dal vypít psovi a ten brzo pošel.

Opat, který byl v tomto klášteře v roce 1653, chtěl najít hrob a tělo dávného vládce a štědrého zakladatele kláštera, Haymona, v základech chrámu. Poradil se sice se zkušenými architekty a pak pozval zedníky a kopáče, ale stejně ani rozvaha ani zkušenost nezabránily tomu, že se po proražení základů na několika místech celý chrám zřítíl. Hrob zakladatele, který zemřel už před devíti sty lety, se tedy nenašel a opat musel vystavět nový chrám, což se mu podařilo během dvou let. Z nedbalosti architekta bylo však odstraněno lešení dřív, než byla klenba suchá, a došlo k opětovnému zhroucení. Zemřelo při tom osm lidí a autor píše, že je nyní potřeba vynaložit další prostředky na dostavbu.

Heitzmann tam mezi jinými památkami viděl v sakristii zašlý obraz Ježíše Krista za sklem, o kterém mu vyprávěl kostelník, že byl vystaven, když se klenba zhroutila. Tašky padaly na jeho sklo, které se jinak snadno rozbije, nyní však zůstalo celé a obraz neporušený.

Následuje autorem opsaná tabulka z roku 1614 na paměť dobrodince a obnovitele cesty, salcburského arcibiskupa knížete Marca Sittica.

Za salcburského arcibiskupa knížete Thuna bylo zvykem na panstvích v tomto arcibiskupství, že správci statků chudým přichozím poskytují almužnu z milosti arcibiskupa,

ať už jde o poutníky do Říma nebo jiné potřebné, ve výši šedesát nebo sedmdesát zlatých. Když pak byla tato štědrost zneužívána a vydaná suma se zvětšila na několik set či dokonce na téměř tisíc zlatých, tato dobročinnost ustala.

Salcburský senát uděluje každý pátek almužnu chudým, zejména vdovám a sirotkům, každému různou sumu podle jeho věku, zdraví a potřeby.

Heitzmann píše, že se v Tyrolsku setkal s velmi zbožnými lidmi, kteří si sjednávali modlitby za živé i zemřelé, protože jsou tam obyvatelé horliví katolíci. V jednom hostinci v Brixenu slyšel, že zval kdosi hostitele na zítřek na mši za zemřelého. Ten pak poslal posla s tím, že se včas na mši dostaví. V Itálii zase kdosi v noci přišel k oknu Heitzmannova hostitele a zval ho na zítřejší mši za těžce nemocného chlapce. Rovněž on slíbil, že se mše zúčastní.

Po celém Tyrolsku a také na jiných místech v Německu dávají jednotlivci hojně dary kostelům i špitálům. V hostincích je možné vidět zavřené kasičky na almužnu. Zároveň se tam hází i nějaký ten peníz z uzavřeného obchodu či výdělku z pokuty v nějakém sporu.

Ve Štýrsku se nachází svaté místo u Panny Marie Zellské⁹⁰, kam přicházejí poutníci téměř z celé Evropy, přinášejí tam dary ve zlatě, stříbře, drahokamech a jiných vzácných věcech, které jsou pak k vidění v pokladnici, v chrámu jsou také pokladničky na peníze. Mimo to tu jsou dary z vosku⁹¹, které mniši před chrámem prodávají za určitou cenu nebo dávají výměnou za něco jiného. Někteří poutníci přinášejí malované tabulky, připomínající dobrodiní, poskytnutá zásahem Panny Marie. Jiní dávají peníze na odsloužení mše. O toto posvátné místo se stará šest nebo sedm lidí z řádu benediktinů z kláštera ve Svatém Lambrechtu⁹². Říká se, že si každoročně odvážejí tolik peněz,

⁹⁰ Jde o poutní místo Mariazell.

⁹¹ Jde o ex-voto, která pak poutníci zavěšují k zázračnému obrazu.

⁹² Jedná se o místo i klášter stejného jména ve Štýrsku.

kolik uvezou čtyři koně. Autor k tomu podotýká, že věří, že koně hlavně slouží k dopravě osob, ale není vyloučeno, že odvázejí i nějaké peníze. Světští kněží běžně nemají podíl z peněz, které poutníci platí za odsloužení mše a tuto částku ukládají. Heitzmann rovněž slyšel, že si chudí stěžují na lakotu a nemilosrdnost mnichů onoho kláštera.

V Dolním Rakousku je nedaleko od Čech svaté místo Panny Marie Rafing⁹³, které je hojně navštěvované poutníky o sobotách od Velikonoc do Letnic. Opat zakladatelského světelského kláštera přijímá všechny dary a farář nese břemeno zpovědí, svatých přijímání a pohostinství.

Na zázračné hoře nebeské Panny Marie, nazývající se Andex⁹⁴, na kterou přicházejí četní poutníci, jsou v pokladnici svaté relikvie. Heitzmann následně vypsál, které z nich se mu zvláště líbily. Vybral a opsál je dopodrobna ze seznamu 203 svatých částí, zde uchovávaných. Tento výčet opět potvrzuje, že jedním a patrně nejdůležitějším ohniskem zájmu Heitzmanna jakožto kněze byly na jeho pouti a následně i v jeho poznámkách svaté ostatky. Na závěr tohoto výčtu, který zabírá dvě strany textu, dodává, že vyjmenoval jen ty relikvie, které tam opravdu na vlastní oči spatřil.

V následující pasáži vypisuje autor, co hodného zaznamenání viděl v Pasově u Svaté Panny Marie⁹⁵ Opisuje čtyři nápisy na čtyřech branách.

Nápis na první bráně nás zpravuje o tom, že tuto svatyni Bohorodičky Panny Marie Pomocné navštívil císař Ferdinand II. se svou chotí Eleonorou a dětmi, Ferdinandem, králem uherským a českým, Leopoldem Vilémem, pasovským biskupem, Marií Annou a Cecilií Renatou. Při té příležitosti se zde i vlastnoručně podepsali do alba bratrstva.

⁹³ Jde o místo Maria Rafány.

⁹⁴ Jde o klášter Andechs v Bavorsku.

⁹⁵ Jde o poutní kostel Panny Marie Pomocné.

Po schodech, ke chrámu vedoucích, ráčili pěšky vystoupat. Stalo se tak 16. listopadu 1630.

Nápis na druhé bráně je na paměť návštěvy rakouského arciknížete Leopolda a jeho nejjasnější manželky Claudie Veliké, toskánské vévodkyně, kteří ke kostelu vystoupali po schodech a setrvali tam pak dvě hodiny. Na znamení náklonnosti k Panně Marii jí darovali šest stříbrných svícňů se dvěma krásně vymalovanými svíčkami, ozdobenými znaky jak Rakouska, tak Florencie. Stalo se tak 4. 4. 1631.

Nápis na třetí bráně připomíná návštěvu Ferdinanda, španělského infanta a kardinála a jeho sestry Marie, uherské a české královny, dne 11. srpna 1636. Ti se zde vlastnoručně podepsali do alba bratrstva Blahoslavené Panny Marie, zúčastnili se mše, vyslechli povzbuzující kázání nejdůstojnějšího pana kardinála z Dietrichsteinu a sestoupili pak po schodech dolů.

Nápis na čtvrté bráně⁹⁶ se týká 21. listopadu 1645, kdy o šesté hodině večerní navštívil tuto svatou stavbu uherský a český král Ferdinand III. Rakouský. Poručil přitom, aby byly spočítány schody, po kterých vyšel nahoru a pak se i vracel. Bylo jich napočítáno 274.

Za věcným sdělením každého z těchto čtyř nápisů je dodatek v podobě citátu z bible.

2.10 Příběhy, které autor slyšel během své pouti ⁹⁷

Vznešený hrabě Slavata, který byl i jindy štědrý k chudým, se stal ještě mnohem štědřejším, když se zdálo, že již brzy zemře. Po tři týdny před svou smrtí každý den nechával mezi chudé rozdat sedm zlatých.

Kardinál Harrach, arcibiskup pražský, je si vědom užitečnosti almužny a toho, jak pomáhá ve zlých časech.

⁹⁶ Heitzmann ji opět označuje jako třetí bránu, evidentně se však jedná jen o bezděčnou chybu z nepozornosti.

⁹⁷ Ff.44v – 45v

Každý rok nechává rozdělit mezi chudé almužnu tisíc zlatých, někteří říkají, že dokonce deset tisíc zlatých.

Autor slyšel o jednom dobrém správci na nějakém panství v Salcbursku, že na konci svého života, když už mu zbývala jen jedna hodina, neopomenul, stejně jako činil dosud, darovat tisíc zlatých.

Đábel, který neustále vymýšlí nástrahy na lidi, zkusil své dovednosti na jakousi pannu v Augšpurku. Pomocí staré čarodějnice a jejího magického umění zažehl u ní tělesnou žádostivost a ona se zamilovala do jednoho krejčího. Ten ji však odmítl. Tu ďábel vzal na sebe jeho podobu a zastoupil ji cestu, když jednoho dne vycházela z městské brány. Oslovil ji a vyšli společně na pole Lechfeld, nazývající se tak podle řeky Lech, která tudy protéká. A tam se v jedné prohlubni oddali rozkoši. Poté nápadník odhalil, že je ve skutečnosti ďáblem. Zkažená panna litovala svého činu a bolestně plakala. Odešla dobrovolně k soudcům a obvinila sama sebe, žádajíc, aby byla potrestána. Vzala na sebe uložené pokání a zemřela ve víře. Stará čarodějnice byla potrestána za oklamání panny smrtí za krutého mučení.

Knížectví v savojské provincii je od přírody obdařené úrodností půdy, která když se dobře obdělává, přináší obilí různého druhu, víno i ovoce. Kníže však vydírá lid tak, že ten kvůli ukládání a vymáhání velkých a častých daní nemá prostředky na provoz a rozšiřování hospodářství. Proto je tato slavná provincie zničená, zpustošená a chudá, jakoby byla zplundrována nepřítelem.

Dále autor píše, že je teď často mezi světskými kněžími dávána najevo svrchovaná moc, kněz chce být pánem nad kaplanem, děkan nad knězem a tak od nejvyššího až po nejnižšího. A lid je naváděn proti tomu níže postavenému, jako například V.G. lehce přiměl lidi, aby kaplanovi prováděli nějaké nečestné věci. Ba dokonce lidé někdy činí, co mohou, aby byl kněz, který třebaže je jen

kaplanem, je v postavení kněžském vždy roven každému výše postavenému, donucen nejedno místo opustit kvůli četným útokům na svou osobu. Podobná věc se přihodila v Bavorsku ve vesnici Maukirchen. Jedna žena vyprávěla o osmnácti kaplanech, kteří byli u tamějšího kněze a zakrátko odešli.

Následuje povzdechnutí, že prý nikdo netuší, jak bídne páni faráři nebo děkani jednají s kaplany, že nejen kostelníci, kantoři, řídící ve školách, regenschori a zvoníci si na kaplany dovolují, ale i sluhové a služky, kuchařka a uvnitř i mimo dům kdo chce, má větší postavení a duchovní musí ustoupit.

Nástroje utrpení Ježíše Krista se mezi křesťany dostaly na různá místa. Pruty, kterými byl bičován, jsou prý uchovávány v dolním Rakousku v obci Grain v klášteře bosých františkánů.

A u svaté Marie v klášteře Andechs jsou provazy, trnová koruna a důtky Ježíše Krista.

V Pasově měl kdosi mnoho zrna a očekával, že časem obilí draze prodá. Ale dopuštěním božím jeho zrno jakési mušky vynesly a roztrousily je po silnicích a střeších, zrní také napadalo do Dunaje a Innu.

Město Augšpurk bylo dobyto Švédy a aby se jim snadněji podrobilo, začali ho utiskovat hladem. Rolníkům v okolí zakázali poskytovat obyvatelům obilí či jiné potraviny pod hrozbou trestu. Nicméně někteří byli přistiženi, když chtěli snad manželku, snad děti nebo přátele zachránit před hladem a nedostatkem potravin. Těm pak uřezali nosy, uši a ruce. Tito lidé se potom pro své chybějící části jeví těm, kteří tyto okolnosti neznají, jako pachatelé něčeho nečestného.

Dále se autor zmiňuje o svatém místě Panny Marie Pomocné na hoře⁹⁸, ke kterému přiléhá klášter kapucínů a o almužně, kterou přinášejí poutníci ke sloužení mší, a ze které vždy

⁹⁸ V Pasově.

žilo duchovenstvo a chudí kněží, až do roku 1656. V tom roce bylo vydáno nové ustanovení, aby kapucíni žili z jedné části příjmů a druhá část byla postoupena kaplanům a služebníkům metropolitního kostela. A cizím kněžím nebylo nadále povoleno sloužit mši častěji než třikrát. O to se postarali nedostatečně vytížení kněží a jejich pohoršlivé chování. Hlavně dva italští kněží, z nichž jeden nevykonával mše a záviděl proto tomu druhému. Jednou se potkali na mostě, pustili se do sebe a snažili se jeden druhého srazit do řeky Innu. Proto bylo nařízeno, aby nečinní a neužiteční kněží neměli možnost dělat nějakou takovou nepravost.

Roku 1659 v řezenském biskupství mnozí kněží opustili své farnosti a odešli do dolního Rakouska s tím, že tam budou přijati. Tam však byli zklamáni ve své naději a vraceli se, bez úspěchu sem i tam se obracejíce. Důvodem jejich odchodu bylo, že byli utiskováni děkany.

2.11 Španělské kříže⁹⁹

Další kapitola se týká španělských křížů, jestli jsou pravé, odkud mají svou moc a počátek:

Je v hispánském království město, zvané Morsis¹⁰⁰ a tam velmi starý hrad, ve kterém bydlel kdysi král. Zatímco on se svými poddanými byli pohané, v okolí se začali objevovat křesťané. Král je zavíral do vězení. A když se jednou chystal postavit nějakou stavbu a chyběli mu řemeslníci, vyptával se zajatců, co který z nich umí. Když u někoho odhalil znalost a praxi v nějakém potřebném řemesle, propustil ho z vězení, aby se ujal práce. Nakonec přišel také ke křesťanskému knězi, který mu na otázku, co umí, odpověděl, že umí přeměnit chleba v tělo. To se jevilo králi a dalším naslouchajícím jako nemožné a nevěřili mu. Kněz požádal,

⁹⁹ Fol. 45v

¹⁰⁰ Snad se jedná o město Murcia.

aby mu byly poskytnuty věci, potřebné k vykonání mše. Vše potřebné mu bylo přineseno, jen na obraz Ukřižovaného si kněz vzpomněl, až když už byl připraven u oltáře a chystal se začít mši. Mrzelo ho to a žádal, zda by ho mohl dostat. Tu dva andělé přinášeli nad hlavou kněze dvojité kříž a postavili ho na oltář. Kněz odsloužil mši do konce a při pozdvihování proměněné hostie se zjevilo Jezulátko¹⁰¹. Král a ostatní přítomní se velice podivili. Tak je kněz obrátil na víru a pokřtil. Onen dvojité kříž, který přinesli andělé, je v tom prastarém hradě uchováván dodnes v trojité schránce. Jsou vytvářeny četné jeho kopie, které pokud se dotkly onoho originálního kříže, přineseného z nebe rukama andělů, nabývají jeho schopnosti, jsou účinné proti mnoha věcem a jsou pravými španělskými kříži¹⁰².

2.12 Příběhy z Madridu a helvetské provincie¹⁰³

Ve španělském městě Madridu, kde je královské sídlo, sloužil jakýsi věrný a svatý otrok, který netoužil po žádném zisku a pracoval za pluhem jen za stravu. Ač sloužil věrně, rolník se ho obával a považoval ho za nespolehlivého. Proto se také vydal za ním na pole a zdálky ho pozoroval, zda pilně pracuje. Tu spatřil dva anděly, uprostřed nichž oral otrok. Pán se přiblížil k otrokovi a ptal se ho, kde jsou ti dva mladíci v bílých oděvech, kteří s ním byli. Otrok

¹⁰¹ Odtud vznikl kult Jezulátka ve Španělsku.

¹⁰² „Jako španělský kříž se označuje Svatý Kříž uctíváný od 13. století ve svatyni Santuario de la Santísima y Vera Cruz (Santuario de la Vera Cruz), dnes Basiliky Menší, v Caravaca de la Cruz ve východošpanělské provincii Murcia.“ ... „Podle legendy P. Johanessa Aegidia Zamorensise, životopisce Sv. Ferdinanda III. z Leónu a Kastílie, se kříž zázračně zjevil na oltáři při mši františkánského misionáře Patera Ginesia Pereze Chirina (Don Ginés Pérez Chirinos de Cuenca) roku 1231. Maury vězněný Pater na výzvu maurského vládce Abu Zeita (též Zeyt-Abu-Zeyt; Abuziet apod.) celebroid v improvizovaných podmínkách, andělé však přinesli na oltář Pravý Svatý kříž z Jerusalema. Muslimský vladař po spatření zázraků konvertoval ke katolické víře. Legenda o konverzi pohana byla příznačná pro dobu znovunabývání katolické suverenity ve Španělsku.“

In ŠTAJNOCHR, Vítězslav. Kult španělského kříže, s. 42

¹⁰³ Fol. 46r

odpověděl, že o nich nic neví. Jiného dne dostal pán na poli velikou žízeň a zavolal otroka od pluhu, aby mu dal napít, jinak že zemře. Protože blízko nebyl žádný pramen ani řeka, obrátil se otrok k bohu, padl na kolena, sepjal ruce a prosil ho o vodu, kterou by se jeho pán občerstvil. Pak vstal, vzal klacek, kterým měl ve zvyku odstraňovat z pluhu zachycenou hlínu a udeřil s ním o zem. Na tom místě nechal bůh vytrysknout pramen. Otrok načerpal vodu a donesl ji svému pánovi. Když tento otrok zemřel, jeho obydlí bylo plné libé vůně a andělských zpěvů.¹⁰⁴

Ve stejném městě je u otců kapucínů dřevěný krucifix, který pohané zbičovali. Tělo Kristovo nese známky tohoto bičování a jeho hlava, která se dříve nakláněla na pravou stranu, se obrátila nalevo. Z tohoto Ukřižovaného každý Velký pátek před Velikonocemi prýští krev.

V helvetské provincii, ve městě Grafschaft, žili kdysi tři dobří hráči, z nichž se jeden, když měl dobré karty, začal rouhat, že pokud prohraje, vrazí bohu dýku do boku. Když pak opravdu prohrál, vzal dýku, obrátil ji vzhůru a proťal jí vzduch nad sebou. Tu dopadly tři kapky na stůl. Rouhače popadli ďáblové a jeho křik a hořekování bylo slyšet ještě tři dny. Ostatní dva hráči se pokoušeli setřít ze stolu svaté kapky krve, ale nešlo to. Zakrátko vznikl mezi nimi spor a ve vzájemném zápase jeden zabil druhého. Poslední byl pak potrestán smrtí. Na místo, kde se uchovává stůl, na který z nebe dopadly tři kapky krve, začalo přicházet množství poutníků a trvá to tak nadále.

¹⁰⁴ Jde patrně o nějakou variantu legendy o sv. Isidoru Oráči, který se v Madridu narodil, je jeho patronem a zároveň patronem rolníků. Viz VONDRUŠKA, Isidor. Životopisy svatých v pořadí dějin církevních. Sv. 2, s. 306

2.13 Salcbursko a Bolzano¹⁰⁵

Nedaleko Salcburku se nachází hora Plan¹⁰⁶. Tam začali přicházet poutníci k uctění blahoslavené Panny Marie v roce 1652 a přicházejí tam dosud, ačkoli jim v tom bylo různým způsobem bráněno. Žil tam v sousedství jeden muž příjmením Crimini, který zdědil po rodičích také obraz Matky Boží, o kterém se tvrdilo, že přestál požár bez úhony a byl považován za zázračný. Muž hledal místo ke stavbě malé kapličky, kam by obraz uložil, ale nemohl získat svolení ani od obyvatel ani od pána té země. Na jmenované hoře bydlel rolník, se kterým muž konečně směnil pole a postavil tam z prken maličkou kapličku, kam uložil obraz. A začali se tam o nedělích a svátcích scházet lidé. Později byla postavena nová kaple, v níž Heitzmann, jak píše, sloužil mši. Dále se zmiňuje, že je tam už vyměřeno místo pro výstavbu kostela. Lidé přinášejí nahoru kameny o váze několika liber a pokládají je u kaple, jiní zase tašky na střechu. Heitzmann dosvědčuje, že tam viděl několik hromad kamenů. Je ustanoven jeden salcburský kněz, který nahoře dvakrát nebo třikrát do týdne slouží mši.

V době švédské války byla císaři Ferdinandu II. a pak i Ferdinandu III. odevšad přinášena pomoc, duchovenstvu v českém království a v jiných jejich provinciích byly ukládány peněžní a obilní dávky a když byly požadovány z chrámů nadbytečné kalichy a monstrance, nebylo to odmítáno. A zůstávají i jiné dávky.

Další příběh dokládá, že i krutost vůči zvířatům je zavrženíhodná a podléhá božímu trestu. Před mnoha lety v Tyrolsku ve městě Bolzano obyvatelé mučili býka a nasypali mu sůl do živého masa, takže nesnesitelnou bolestí trpící býk obrátil hlavu vzhůru k nebi a vydával sténavé zvuky, jako by prosil boha o soucit a vysvobození.

¹⁰⁵ Ff. 46r - 47r

¹⁰⁶ Jde o poutní místo Maria Plain.

Vzápětí začaly z nebe padat ohnivé plameny na město, které pak do základů shořelo. A kvůli ohni, dýmu a větru se nikdo nemohl dostat živý ven z města. Zahynulo tam 1500 lidí a zachránilo se jen osm osob, které se uchýlily do jedné kapličky, jež jediná zůstala uchráněna. Kostí těch lidí, kteří zahynuli v tomto nevídaném požáru, byly sneseny do sklepů blízko katedrály. Do této kostnice na Dušičky přichází kněz pronést kázání, místo pokropit svěcenou vodou a okouřit kadidlem.

Jeden salcburský kanovník jménem Jan Tegerhart de Khan rozdával štědrou almužnu mnichům kapucínům, lidem ve špitálech a jiným chudobným, hlavně těm, o které se nikdo nezajímal. Tento muž ve stáří říkával, že kdyby měl možnost jako had svléci starou kůži a obléci novou, mohl by učinit více dobrých skutků.

2.13 Svatý František a Assisi¹⁰⁷

Místo, kde se nacházejí ostatky svatého Františka, se nazývá u svaté Marie Porciunkule. Je to malá kaple¹⁰⁸, podobně veliká jako kaple Blahoslavené Panny Marie v Loretu a postavená uvnitř většího a skvostného chrámu. Ve vzdálenosti asi 10 kroků od porciunkulové kaple je malá kaplička s oltářem, na kterém se nachází srdce svatého Františka, zakladatele řádu bratrů františkánů. Jeho poslední vůle a slova, která před smrtí pronesl k bratrům, když se u něho modlili a proběhlo již poslední pomazání, byla: „Buďte s Bohem a v bázni Boží a zůstaňte s ním vždy. Já se k Bohu chystám a do jeho milosti nás všechny svěřuji.“

Pak vydechl naposledy a jeho tělo bylo přeneseno do Assisi, kde je uloženo a střeženo v dolním chrámu, který je stále uzavřený a žádný člověk se tam snadno nedostane. Jeden papež měl možnost vejít. Chtěl poníženě políbit nohu

¹⁰⁷ Ff. 47r – 48r

¹⁰⁸ Porciunkulová kaple je původní cela svatého Františka. Kaple je vestavěna do chrámu Panny Marie Andělské.

svatého Františka, ten však, či spíše jeho neživé tělo, to nemohl snést, jsa za živa sám nejponíženější, a nohu odsunul. Jiný papež, chtěje navštívit tělo svatého Františka, jakmile otevřel dveře a chtěl vstoupit, tu proti němu vytrysklo oslňující světlo, že se sám papež zalekl a padl na zem, jakoby se dopustil nějakého poklesku. Proto byl chrám uzavřen a zesílena ostraha, aby tam nikdo nevstupoval. Papež má jeden klíč a druhý představený tamního kláštera.

V prostředním chrámu se konají pobožnosti. Pod hlavním oltářem tohoto kostela je možné skrze stupně oltářní malým okénkem, chráněným železnou mříží, spatřit, že na místě, kde leží tělo svatého Františka, svítí ve dne v noci světlo. Heitzmann dodává, že on sám, ač je prý hříšník toho nehodný, mohl z milosti boží u tohoto oltáře sloužit mši.

Ve třetím chrámu, horním, se tam, kde je hlavní oltář, ukazuje příchozím poutníkům základní kámen, který položil jeden z papežů. Na tom samém místě prý byla šibenice či místo trestání zločinců. Přesto však je toto místo uctívané, neboť je zde uloženo tělo tak velikého světce a postaven trojitý chrám, ke kterému se pojí klášter.

V Assisi je také v jednom domě zazděný pískovec, na kterém je vytesáno: Cesta svatého Františka, neboť tudy chodíval. Nedaleko odtud se nachází místo, kde svatý František vytvořil pravidla řádu i další s ním spojená místa. V této souvislosti autor zalitoval, že když zde pobýval, nepoznamenal si lépe tato místa a jejich souvislost s Františkovým konáním. Připojuje ještě, že si ovšem pamatuje na dřevěnou sochu svatého Františka, nacházející se v horním chrámu na velkém oltáři a nesoucí jeho pravou podobu. V kapucínském oděvu, s tmavou tváří a černým vousem, prostřední postavy a na jeho těle je v boku, na obou rukách i nohách pět Kristových ran. Dále je na stěně kolem dokola vyobrazen život svatého Františka od narození

až do smrti. Mimoto se zde také s velkými poctami uchovává křeslo z bílého mramoru s několika mramorovými schody, na kterém prý seděl jeden z papežů. Kdo toto místo s náležitou úctou navštíví, toho bůh ochrání před bolestí a bodáním v boku či zádech. V Assisi je rovněž vězení, ve kterém byl svatý František zavřený, když rozdělil otcův majetek mezi chudé. V tamějším klášteře sousedícím s trojitým chrámem je místo nejen pro mnichy, ale i pro poutníky.

2.14 Záznamy o Peru¹⁰⁹

Je zaznamenána krutost jednoho španělského vojevůdce, který s 2000 Španěly vtrhl do království Peru, zajal tam lidi a v okovech je odvedl, přičemž museli nést věci, které na svém vojenském tažení potřeboval. Když jeden ze zajatců, zesláblý hladem či žízní, už nemohl pro tíhu břemene pokračovat v cestě, vojevůdce se postaral o jeho popravu, místo aby se nad ním smíloval a propustil ho.

Autor popisuje další skutky tohoto vojevůdce, jménem Gosca, mimo jiné jak poslal do Peru kněze a mnichy, aby obraceli tamější lid na křesťanskou víru a zároveň jak tam s biskupem rozdělával pro španělský královský dvůr pole a vymáhal od obyvatel neúnosné daně a dávky.

Dále je odstavec o tamějším výběrčím peněz, soudci Gabrielovi de Roas, kterého za chamtivost potrestal bůh smrtí. Vybrané peníze dosáhly částky jednoho milionu a pěti set dukátů.

V Peru se nachází kraj, zvaný Picalamema, kde se nalézají vzácné kameny, mimo jiné se tam našel smaragd o velikosti slepičího vejce.

V této zemi je zvykem, že si lidé ve svátek pomalovávají nahá těla černí a tváře, uši a nosy si propichují a zavěšují si

¹⁰⁹ Fol. 48r

tam drahé kameny. Dělají to kvůli ozdobě, protože si myslí, že je to tak pěkné.¹¹⁰

Zařazení těchto poznámek do rukopisu se může zdát bez souvislosti s ostatním textem, tato vyprávění však autora zaujala zřejmě, protože ho zajímal způsob šíření křesťanství v minulosti i za jeho života. Přičemž je ze způsobu podání těchto příběhů zřejmé, že Heitzmann si je vědom toho, že tento proces doprovázejí i věci, které jsou nesprávné a odsouzeníhodné. Zdrojem jeho informací mohly být nějaké misionářské zápisky, ke kterým se na své cestě dostal.

2.15 Bavorsko, třicetiletá válka¹¹¹

V obci Eglfing v děkanátu Aigen žil majetný rolník Vít Hacker, který zemřel ve věku více než 80 let a byl pohřben u farního kostela. Po dvou a půl letech od jeho smrti byl ale spatřen různými lidmi v domě, který mu dříve patřil a před lety ho prodal. V tomto domě bloudil s rozsvíceným světlem po kuchyni, sklepech a schodech a sedával na lavici u pece, ale nepromluvil. Jednou se také zjevil u lůžka své dcery Elisabety, ale rovněž nic neřekl. Dcera usoudila, že jeho duše je za trest v očistci a žádá tímto způsobem o vysvobození. Dala tedy za něho sloužit mši v temnějším kostele. O této příhodě se autor zmiňuje, protože to byl právě on, kdo tuto mši odsloužil 18. 3. 1660, spolu s aigenským děkanem Janem z Racensteinu. A píše, že po mši si uvědomil, že roucho Ukřižovaného na zdi se změnilo z černého na bílé, což se prý dá vyložit jako přechod duše onoho starce z očistce do ráje.

¹¹⁰ Podobně psal o Peru o sto let dříve kalvínský kněz Jean de Léry (1534-1613) ve svém cestopise z výpravy, která byla v podstatě pokusem o kalvínskou kolonizaci brazilské oblasti: „*Od kterejchžto daleko sou rozdílňi ti, kteříž v království Peruenském přebývají, o nichž se praví, že tak veliké nosy mají, že z nich smaragdy, zafíry a jiné drahé kamení, jakž bílé tak červené na zlaté nitce zavěšují.*“ Viz TICHÁ, Zdeňka. Jak staří Čechové poznávali svět, s.171

¹¹¹ Ff. 48v – 49v

Kurfiřt a arcivévoda bavorský posílal 4 zlaté groše, které se nazývají dukáty, faráři kostela, ve kterém se o Velikonocích účastnil svaté zpovědi a přijímání.

Dále píše Heitzmann o dobytí pražské Malé Strany za třicetileté války. Dobyl ji pomocí lsti a zrady švédský generál Königsmark. To urychlilo uzavření míru v Římské říši. A Königsmark posléze odplul s kořistí do Švédska. Ale cestou byl v Dánsku i s kořistí obklíčen a chtěl skočit do vody, aby se nedostal do rukou nepřátel. Jeho kněz ho od toho ovšem odradil a povzbudil ho, že se zajatcem se jedná jako s knížetem.

Švédský král panoval asi devět let, když porušil mírovou smlouvu s Římskou říší. Bez jakéhokoli důvodu vtrhl do katolického Polska, čímž se projevil jakožto nepřítel katolické víry. Postavil se proti císaři, proti vojsku Římské říše, polskému králi, dánskému králi a Holandské republice. Pak však zemřel ve věku pouhých 38 let.

V aigenském děkanství pasovského biskupství je svaté poutní místo u řeky Lech¹¹², kam putují mnohá procesí. Lidé z různých farností si sem přicházejí vyprosit ochranu zásahem svatého Leonarda, patrona tohoto místa. Další rok pak přijdou poděkovat za uzdravení a ochranu. Autor vypsál několik vesnic, ze kterých sem byly v roce 1650 přineseny krucifixy, přičemž dodává, že vyjmenovává jen malou část z nich.

17.8. roku 1625 byl položen základní kámen kaple sv. Marie Pasovské. A 14.6.1626 se slavilo první posvěcení. Od roku 1629 až do roku 1645 se zde konaly pravidelně pobožnosti. Autor opisuje počet mší, procesí a shromáždění, které se za tu dobu na tomto místě konaly.

V Pasově stojí mezi řekami Dunajem a Innem klášter panen řádu svatého Benedikta, postavený svatým Jindřichem,

¹¹² Jde o poutní místo u Kauferingu.

císařem.¹¹³ K tomuto klášteru připlaval obraz blahoslavené Panny Marie s Ježíškem, který vhodili Švédové do řeky Innu. Byl vyzdvižen z řeky a zanesen do klášterního chrámu. A prý se začal zvětšovat, až vyrostl do značné velikosti.

Z města Scharting v bavorském vévodství přicházelo o Letnicích procesí do Pasova ke klášteru panen, pak začali chodit s procesím jinam a do Pasova už od roku 1660 nepřicházeli. Abatyše jim pak poslala dopis, v němž je zvala na následující rok a na všechny budoucí se slibem odměny 100 tolarů, ale neuspěla.

V letech předešlých obyvatelé Schartingu podnikali ke zmíněnému klášteru pouť na lodi, až jednou narazili do pilíře mostu, loď se uprostřed zlomila a asi sto lidí se utopilo. Zachránili se jen ti, kteří byli na té straně lodi, na které byl kněz s prapory a zpěváky. Toto neštěstí je připisováno božímu trestu za zpupnost. Poutníci pak putovali poníženě pěšky se světly a zastavovali se u mostu před křížem, poklekali a modlili se za duše utopených.

2.16 Kříže svatého Turibia¹¹⁴

Další kapitola popisuje účinky a moc kříže či křížů svatého Turibia. Autor čerpal, jak je uvedeno na konci tohoto výkladu, z německé knížky, vydané otci Tovaryšstva Ježíšova v Pasově v roce 1660. Knihu získal 16. května téhož roku.

Svatý Turibius byl členem řádu svatého Benedikta a biskupem asturským ve Španělském království. Pobýval nějakou dobu v Jeruzalémě, aby uspořádal relikvie, spjaté s mučením a ukřižováním Ježíše Krista. Bylo mu tam dáno jméno jistého Jeruzalémce Serafina a učinil mnoho různých objevů. Mimo jiné objevil božským vnuknutím na dosud neznámém místě pravou část kříže, ke které byla přibita levá

¹¹³ Jindřich II.

¹¹⁴ Ff. 49v – 50r

ruka Ježíšova. Aby se nedostala do rukou pohanů, potají ji odvezl do horského města Ovieda.

Zpravil o tom jak papeže, tak španělského krále a nechal postavit klášter s kostelem k uctívání tohoto svatého kříže. Stal se pak biskupem toho kraje ve věku více než 70 let. Když se blížil konec jeho života, zavolal k sobě mnichy, jejichž počet se zvětšil na 180 a kladl jim na srdce, aby měli vždy v úctě onu pravou část svatého kříže. Pak se Turibius obrátil ke krucifixu a žádal od něho tři milosti. Když byl za přítomnosti bratrů otázan, jaké, odpověděl, aby byly kříže, protažené otvorem onoho svatého kříže, opatřeny zvláštní mocí. Za první aby účinkovaly proti bouřím, deštům a kroupám. Za druhé proti pokušením, přeludům, sužování démony a vnitřnímu trápení. Za třetí aby působily proti slabostem duše i těla. Všichni pak uslyšeli kladnou odpověď, že proti všemu jmenovanému budou mít dostatečnou moc. Když to Turibius uslyšel, dostal se z radosti do stavu vytržení mysli, ve kterém ovšem spatřil, jaké podvody z toho vzniknou, že budou zhotovovány jiné kříže, podobné těm pravým, aby za ně byly považovány. Nato se mu dostalo božského odhalení, že pravé kříže, když se položí na vodu, hned spadnou ke dnu jako kámen, zatímco nepravé kříže budou plavat na hladině jako každé jiné dřevo. Pravé kříže že se pak proslaví mnoha zázraky. Následně se svatý Turibius probрал z vytržení a poté usnul navěky.

Ony kříže, které se dotkly svatého kříže, se také dotkly mnoha svatých relikvií, které s sebou svatý Turibius přivezl z Jeruzaléma. A těm, kdo by vyráběl kříže nepravé, papež pohrozil trestem exkomunikace. Na pravé kříže pak byly připevněny měděné štítky k lepšímu rozpoznání a jejich moc účinkuje, když se nosí na krku nebo vloží do pití. Jsou zhotovovány jen v klášteře svatého Turibia, a to jen zřídka.

Následuje výčet všech odpustků a milostí, spojených s těmito svatými kříži.

Kříže svatého Turibia pomáhají i proti horečce, při porodu, na nebezpečných plavbách a proti vidinám a magickému umění. Jsou vyráběny ze dřeva dubu, který zasadil svatý Turibius. Ten roste stále bez újmy, ačkoli z něho bylo vyrobeno už mnoho těchto křížů.

2.17 Bavorsko, Štýrsko¹¹⁵

Ve farnosti Minkirchen to vypadalo, že tam rozhoduje a vše řídí spíš kuchařka než kněz. Nosila i klíče od tabernáklu. Když pak zemřela, byla oblečena do šatů, jaké si přála, a pohřbena. Jakmile se pak začaly hledat klíče od svatostánku a nikde se nemohly najít, napadlo kněze, že asi zůstaly v šatech, které má na sobě nebožka v hrobě. Nechal tedy hrob otevřít a klíče se tam opravdu našly. Kuchařka však v hrobě neležela obličejem k nebi, ale obrácená tváří k zemi a opírající se o ruce a nohy v poloze, jako by byla čtyřnohým zvířetem, spoutaným na ruce a noze železnými pouty. Tento příběh vyprávěl Heitzmannovi jeho hostitel v Pasově 21. května roku 1660.

Dále uvádí autor nápis z tabulky v chrámu jeptišek benediktinského řádu v Pasově, který tam opsál v květnu roku 1660. Týká se obrazu pravé podoby svaté Sindonie, který je s úctou opatrován a ukazován v kapli Svatého hrobu u otců bosých augustiniánů u svatého Václava na Novém Městě pražském. Na zmíněné tabulce je rovněž potvrzení Andrease Cockera¹¹⁶, děkana pražské kapituly na Hradě a královském sídle a pražského arcibiskupa, kardinála Harracha z roku 1647.

Roku 1657 byl přistižen kněz v Kirchbergu v pasovském biskupství, jak křtil ve jménu ďábla. Zaslechl ho totiž člověk

¹¹⁵ Ff. 50v – 51v

¹¹⁶ Jde o děkana Rockera z Kockernfeldu.

znalý latiny, který stál za dveřmi chrámu kvůli almužně. A tak byl kněz obžalován a zavřen do vězení. Neví se ovšem, jak to s ním dopadlo. Autorovi to vyprávěl jeho hostitel v Pasově.

Ve Štýrsku je klášter Neuberg cisterciáckého řádu. Byl vystavěn třemi knížecími bratry, kteří se jeho výstavbou vydali z peněz a byli v tomto klášteře živeni a šaceni až do smrti. Každý rok ve čtvrtek Velkého týdne zde zvou na oběd tolik chudých, kolik mohou. Jeden rok zabrali chudí 70 stolů. Po obědě se pak rozdávaly peníze. Ze všech chudáků potom vybrali 12 starců, kterým umyl nohy opat se svým zástupcem a ostatními bratry. Pak jim opat nohy osušil, políbil a věnoval každému nový pár bot a nějaké peníze. V den zasvěcení chrámu jsou svoláváni poddaní a každému je darován chléb a takové množství vína, které se nazývá Viertl, což se rovná asi třem püllitrům.

Ve Vídni byl jednou popraven sluha od krav, který zajišťoval odvoz hnoje. Ten při svatém přijímání vyňal z úst posvěcenou hostii a vložil ji do boty pod nohu. Takhle pak chodil v hnoji a blátě a tím pošlapal i boha.

Jakýsi žid, který se stal křesťanem, se zachoval zvráceně. Podnítil jiné dva židy, aby vzali knížeti zlaťáky, a pak se o ně rozdělili rovným dílem. Krádež však byla vyzrazena, protože mezi nimi vznikl spor o peníze. Všichni tři pak byli odsouzeni. Zmíněný konvertita ve vězení po svatém přijímání hodil hostii do odpadu. Hostii pak vyndali neporušenou a čistou. A když byl provinilec veden k potrestání, pokřižoval se, zalomil rukama a zadupal nohama, nejprve byla jeho hrud' roztrhána žhavými kleštěmi, potom mu byly ze zad vyrvány pruhy kůže, za třetí mu uťali ruku, za čtvrté byl přivázán vzhůru nohama k trakaři a odvezen na místo trestu, kde ho pověsili za nohy na šibenici. Pak mu vyřízli pomocí kleští a nože jazyk. Nakonec navršili kolem dokola hranici z dříví a slámy a podpálili ji.

V Pasově byl vozká Adam Antorfer odsouzen podle pasovského práva k trestu smrti oběšením, protože kradl koně. Kat už byl očekáván u šibenice, když odsouzence osvobodil od smrti vznešený pan hrabě Santilis, pasovský kanovník a generální vikář. Provinilec byl pak odveden do vězení a posléze odvezen do Vídně, aby tam jistou dobu trpěl v okovech o chlebu a vodě. Potom byl propuštěn a pod ochranou arcivévody Leopolda a arcibiskupa pasovského se vrátil do Pasova, kde se stal opět vozkou a vedl řádný život.

V Pasově žili dva bohatí muži. Jeden z nich, který byl senátorem, si vzal mladičkou dívku bez majetku pro její krásu. Oba si zvykli na dobré jídlo a pití, muž zchudl a přišel o svůj úřad, musel prodat dům, sháněl marně práci, až konečně získal místo zvoníka. Druhý muž měl tři domy a tisíc zlatých. S první a pak s druhou ženou všechno utratil a žil pak velmi chudě.

V roce 1658 žil v Pasově advokát jménem Curc, který provozoval praxi, ačkoli nevystudoval. Lidé ho prosili, aby se ujal jejich případů. Pracoval pilně a pečlivě a přinášelo mu to velký zisk. Nicméně když potom umíral a už čtyři týdny trpěl bolestmi, naříkal: „horko, horko“ a prosil, aby se lidé modlili za jeho smrt. Tu začal praskat strop a po domě poletovaly tašky.

V Pasově žila také velmi známá čarodějnice jménem Tolmarin. Tu jedné noci popadl zlý duch a nesl ji vzduchem. Právě když zakokrhál kohout, byla u kapucínského kláštera. Strážný ji našel před bránou v lehkém oděvu a když se jí ptal, jak se tam dostala, odpověděla, že neví. Jindy se jeden občan podívoval, že mu ubylo mnohem víc vína, než sám vypil. Když pak jednoho rána sestupoval do sklepa, šla mu vstříc zmíněná čarodějnice. Udělil jí tři políčky a pak ji propustil. Po její smrti, když už bylo její tělo odneseno do chrámu a konala se mše za zemřelou, seskočil náhle

z hlavního oltáře černý kocour a pak bylo slyšet, jak kvičí množství prasat.

2.18 Zázračná moc orlího kamene, české terry sigillaty a oleje ze štíra¹¹⁷

Německy zapsaný popis zázračných schopností takzvaného orlího kamene se skládá z deseti bodů s udáním města Todi¹¹⁸ jako místa vydání a cenzurním svolením. Tento kámen je žlutý a může být různé velikosti. Může se nosit zasazený do stříbra, mědi, zinku nebo olova. Prášek z tohoto kamene se přidává do pití. Pomáhá mimo jiné proti otravě, matkám při porodu a při ztrátě mléka, proti horečce a píchání v boku a při problémech s očima. Po straně vlevo od tohoto textu je na začátku náčrtek orla.

Poté je v devíti bodech připojen popis podobně působících schopností české terry sigillaty¹¹⁹, také v němčině a s datací 1645.

Následuje německý popis schopností oleje ze štíra. s připojeným nákresem štíra na pravém okraji textu.

2.19 Autorova žádost o vydání pasu pro poutní cestu do Říma¹²⁰

Autor do knihy dále opsal dopis, kterým žádal 26. 6. 1659 apoštolského nuncia o svolení a pas pro svou poutní cestu do Říma, aby mohl projevit svou zbožnou oddanost svatým apoštolům Petrovi a Pavlovi a splnit tak slib daný bohu.

Ve své poměrně krátké žádosti autor píše, že ačkoli tato pouť jistě nebude bez obtíží, věří, že ji pod ochranou boží uskuteční, stejně jako již ve svém životě přestál různá

¹¹⁷ Ff. 51v – 53v

¹¹⁸ Jde o město v Umbrii.

¹¹⁹ Z textu není zřejmé, co přesně je tímto pojmem míněno. Patrně však jde o určitou značkou označenou hlínu s léčivými účinky, která se vyskytovala na blíže neurčeném místě v Čechách.

¹²⁰ Ff. 53v - 54r

protivenství, řádění moru i požár¹²¹. Pak poníženě žádá s běžnými kurtoazními formulacemi o svolení k cestě.

Z toho se dá usuzovat, že důvodem jeho poutní cesty byla kromě zbožnosti jako takové touha splnit daný slib a poděkovat za boží ochranu, která mu byla dosud poskytnuta. To, že se v době nejruznějšího strádání, dlouhé nemoci či za řádění moru v okolí zavazovali lidé k vykonání poutní cesty, bylo běžné.¹²² Vyskytli se však i faráři, které k poutní cestě do Říma nevedla jejich zbožnost, ale naopak to, že ze zbožné cesty sešli. Jako např. farář pražského Starého města J. F. Nosecký, který se na ni musel vydat, protože měl poměr s jednou ženou ze své farnosti.¹²³

2.20 Dolní Bavorsko, Rakousko, náklonnost císaře Tiberia ke křesťanství¹²⁴

V Dolním Rakousku žijí vévodové z Mondfortu¹²⁵ ze švábského rodu, kteří starobylost svého rodu prokazují velmi starým psaním, které poslal brzy po pohřbení Ježíše

¹²¹ Autorovu zmínku o požáru bychom mohli hypoteticky spojovat s požárem v Polné. Roku 1645 tam byl od Švédů vyplněn a roku 1647 od nich zapálen hrad. Téhož roku vyhořelo, rovněž zapálené od Švédů, i tamější Dolní město a kostelík svatě Kateřiny za všeobecného drancování. Kostel byl pak znovu obnoven v roce 1658. Obyvatelé vpádem Švédů mnoho utrpěli a byli uvrženi do velké bídy. Mnohé domy zůstaly liduprázdné. Viz MÁK, Antonín Bohumil. Město Polná, s. 12 a 18 a POJMON, František. Polná: popis dějepisný, místopisný a statistický s. 53 a 87. Rérych pak píše doslova: „*Ač bylo město ozbrojeno, přece na konci války vpadli sem Švédi z Jihlavy několikrát, šeredně posvítili městu, hradu a kostelíku sv. Kateřiny jako r. 1647 a sebrali sebou na Lipnici městskou radu i s děkanem za rukojmí. Teprve dobytí Jihlavy a brzký mír způsobil konec jednomu trápení. Druhé trápení měli polenští s těmi zde stále logirujícími pluky, s náboženskými komisemi a daněmi, neúrodou a paliči. Nebyly v Polné spustlé domy žádnou zvláštností, takže prý nové ulice povstávaly.*” Viz RÉRYCH, Břetislav. Polná: průvodce po městě a okolí, s. 42 Pokud tedy v této době již Heitzmann v Polné působil, mohl mít na mysli právě tyto útrapy při zmínce o přestálých protivenstvích.

¹²² Viz MAŘÍKOVÁ, Martina. Ad limina apostolorum (Motivation, Vorbereitung und Verlauf frommer Reisen aus Böhmen nach Rom im 17. Jh.), s. 190

¹²³ Tamtéž, s. 191

¹²⁴ Ff. 54r – 54v

¹²⁵ Správně má být Montfort.

přátelům do vlasti jeden strážce na korku, a jímž podával zprávu o dění v Jeruzalémě. Že byl nedávno ukřižován velký prorok, v kterého mnozí uvěřili. Když ho pohřbili, ztratil se z hrobu a nikdo neví, kam se poděl.

Římský císař Tiberius, ač pohan, přece byl přitahován k Ježíši Kristu, o kterém mnoho slyšel. Proto ho chtěl také uvést mezi ostatní bohy. Nedostal k tomu ovšem souhlas senátu. Svůj vztah k Ježíši Kristu vyjevil na Pilátovi Pontském, kterému odňal úřad v Jeruzalémě, římské občanství a poslal ho do vyhnanství. Říká se, že Pilát našel svůj hrob v jezeře u města Luzern v Helvetské provincii. V tom jezeře se prý podle pověsti také jednou za rok myje.

Na konci rozebírané části rukopisu je zapsaná příhoda, týkající se jistého hradu v bavorském vévodství. Jeho jméno autor nezná, ale píše, že je tento příběh pravdivý. Ten hrad vlastnil kdosi neoprávněně. Na hradě se zjevovaly přízraky. Jednou na jeho bránu zaklepal nějaký muž. Když byl dotázán, co si přeje, odpověděl, že to poví ten, kdo přijde po něm. Pak přišli jeden po druhém další lidé, zakleпали a vždy odkázali na toho dalšího. Celkem jich bylo devět. Poslední pravil, že kdysi získal a vlastnil tento hrad neoprávněně a ti před ním že byli jeho následovníci. Hrad prý nikdy nebude klidným místem, dokud nebude patřit tomu, komu právem náleží. Oprávněný majitel prý mlátí ve stodole obilí. Pak všech devět přízraků zmizelo. Vlastník chtěl tedy nespravedlnost napravit a nabídl pravému vlastníkovvi za hrad dva nebo tři tisíce florénů. Ten souhlasil a devět zmíněných duchů konečně našlo klid a na hradě se už neukázali. Potvrdil se tak výrok svatého Augustina, že hřích se neodpouští, dokud není nahrazeno odňaté.

3. Autor a jeho dílo

K ucelenému obrazu autora studovaného textu by bylo třeba přečíst celý rukopis, jehož jsou tyto poznámky součástí, a pátrat dále v archivech. To ale přesahuje rámec této práce. Ve fondu Archivu pražského arcibiskupství jsem bohužel nenalezla žádný dokument, spjatý s tímto polenským farářem a ani v Soupisu poddaných podle víry z roku 1651 z Čáslavska jsem na jeho jméno nenarazila. Nicméně, podíváme-li se jen na daný text, dává nám přece jen dostatečnou možnost vytvořit si alespoň rámcovou představu o tomto autorovi – poutníkovi.

Z textu vyplývá, co ho na jeho cestě nejvíc zaujalo, co si rád prohlédl, přečetl a vyposlechl. A naopak u věcí, které si nezaznamenával, můžeme předpokládat, že ho tolik nezajímaly, nepovažoval je za důležité k zaznamenání, či je snad ani příliš nevnímal. Zaměříme-li se nejprve na onu druhou skupinu, můžeme konstatovat, že autor nepíše cestovní deník. Na rozdíl od soudobých poutníků - zapisovatelů se vůbec nezmiňuje o počasí, rázu krajiny, obtížích cestování, finančních nákladech cesty, o tom, jak se stravoval a kde nocoval, nezapisuje, kdy navštívil které město.

V textu uvedené časové údaje jsou náhodné a sporadické. V Římě pobýval čtyři letní týdny roku 1659¹²⁶, 10.9. slouží mši v Tolentinu, 17.11. mu vypráví brixenský obyvatel Alexandr Viser příběh o Hadí hoře, 30.12. si opisuje v pasovském děkanátu ve městě Aigen papežskou listinu o schopnostech voskových beránků božích. 18.3.1660 pak slouží mši v obci Eglfing v děkanátu Aigen, 21.5. téhož roku poslouchá vyprávění svého hostitele v Pasově. Kdy se vrací domů, neuvádí.

¹²⁶ Přičemž o svolení a pas pro svou cestu žádal teprve 26.6.1659.

Celý text postrádá promyšlenou strukturu. Autorovým cílem bylo zřejmě zapsat vše, co ho zaujalo, a na věcné či chronologické roztřídění svých zápisků už tolik nehleděl. Z těchto důvodů je tedy nemožné určit přesně trasu jeho pouti.

Na své poutní cestě do Říma Heitzmann navštívil i další místa v Itálii: Loreto, Assisi, Tolentino, Viterbo, Montefiascone, Aquapendente, Sienu, Florencii, Padovu, Ferraru, Bolognu. Pobýval rovněž v Tyrolsku (Brixen, Trident, klášter Wilten), ve Štýrsku (Mariazell), Dolním Rakousku (Maria Raasdorf), Salcbursku (Plainberg) a Bavorsku (klášter Andechs, Aigen, Pasov, poutní kostel svatého Leonarda).

Obrátíme-li pozornost k tomu, co je nejčastěji předmětem autorových záznamů, můžeme vymezit tři hlavní okruhy. Zaprvé jsou to sakrální stavby: kostely, kláštery a kaple, od těch nejvýznamnějších, obšírně popsaných sedmi hlavních římských bazilik až po malé kaple. S tím je také spojen autorův velký zájem o svaté ostatky, v tehdejší době ovšem u poutníků běžný, obzvláště jedná-li se o kněze¹²⁷. Někteří poutníci navštěvovali místa se svatými ostatky jako se dnes navštěvují muzea. Od renesance však se objevují i poutníci, které svaté ostatky vůbec nezajímají¹²⁸. Autor vypisuje pečlivě seznamy ostatků svatých, uložených v tom kterém kostele. Světské stavby autor nikde nezmiňuje, ani římské umělecké památky ho nezajímají. Na rozdíl od tehdy běžného zájmu šlechtických cestovatelů o tyto starožitnosti (viz Bedřich z Donína či Heřman Jakub Černín)¹²⁹. A na rozdíl

¹²⁷ Svatými ostatky se např. velmi zaobírá i polský kněz Kazimierz Symforian Arakielowicz ve svém latinském cestovním deníku z poutní cesty do Říma v letech 1722-1723. Srov. KOWALCZYK, Małgorzata Ewa. O Kazimierzcu Symforianie Arakielowiczu i jego łacińskim rękopisie z podróży do Rzymu z pierwszej połowy XVIII wieku, s. 148

¹²⁸ Srov. MACZAK, Antoni. Życie codzienne w podróżach po Europie w 16 i 17 wieku. Warszawa, 1978, s.240

¹²⁹ Srov. BINKOVÁ, Simona a POLIŠENSKÝ, Josef. Česká touha cestovatelská. Praha 1989

třeba i od kněze Zikmunda Domináčka z Písnice, který ve svém rukopise Roma, sepsaném někdy mezi lety 1576-1582, pronáší roztrpčený nářek nad ničením starověkých památek římských¹³⁰.

Další rozsáhlou skupinu zápisů tvoří popisy zázračných účinků různých přípravků, ať už se jedná o přípravky, vyrobené podle receptu (beránci boží, zhotovení ze svatého oleje a vosku, přípravek proti otravě), přírodní věc, zásahem světce nadanou kouzelnou mocí (hlína z Malty), neobyčejnými schopnostmi obdařený orlí kámen, českou terru sigillatu a olej ze štíra nebo o zázračné kříže (španělské kříže a kříže svatého Turibia).

Třetí okruh záznamů zahrnuje příběhy, které autor na své cestě slyšel a jejichž společným jmenovatelem je morální ponaučení, které u většiny z nich výslovně či v podtextu vyznívá. Snad byly i podkladem pro některá autorova kázání.

Zpestřujícím prvkem je krátký exkurz do poměrů v Peru.

V rámci celého textu, ovšem roztroušeně, je poměrně velká část věnována popisu církevních staveb Pasova a příběhům ze života jeho obyvatel. Z toho se dá snad vyvodit, že v tomto městě pobýval Heitzmann delší dobu, a to na zpáteční cestě ze své pouti. Žádné okolnosti svého tamějšího pobytu ani údaje o svém hostiteli autor však neuvádí.

Autor také často cituje epitafy, nápisy z kostelů i odjinud (čtyři nápisy na čtyřech branách poutního kostela Panny Marie Pomocné v Pasově, nápis na paměť obnovitele cesty...). To však není u raněnovověkých záznamů z cest neobvyklé. Např. polský autor cestovního deníku Jan Hegenau na své cestě rovněž sbíral epigrafy¹³¹.

¹³⁰ Srov. HRDINA, Karel. Zikmunda Domináčka z Písnice Roma (seu Romanorum antiquitatum fasciculus), s.257

¹³¹ Viz WRZEŚNIAK, Małgorzata. Roma sancta, Fiorenza bella. Dzieła sztuki w diariuszach polskich podróżników do Włoch w XVI i XVII wieku, s. 86

Co se týká zdrojů různých zpráv a příběhů autorem zaznamenaných, zůstávají pro nás z největší části neznámými. Výslovně zmiňuje autor jen aigenského děkana Jana Adama z Ratzesteinu, brixenského kostelníka Kleczla, který mu vyprávěl o jubilejním roce 1650 a písaře z Weitry, se kterým se sešel v jednom hostinci. Rovněž nevíme, z kterých dobových průvodců po Římě čerpal při svém obšírném popise tamějších sakrálních památek. Šlo patrně o některého z průvodců určených pro poutníky.

Své záznamy psal autor latinsky, přičemž některé prameny, které se mu dostaly do rukou, opsal italsky a německy. V sedmnáctém století to nebylo nic neobvyklého, i v cestovních denících se často střídaly různojazyčné pasáže¹³².

Sám o sobě se v celém textu téměř nezmiňuje mimo kratičké představení na počátku. Narodil se v Praze a byl alumnem konviktu svatého Bartoloměje tamtéž. Tento jezuitský internátní ústav byl spolu se seminářem svatého Václava nejstarším¹³³ jezuitským internátem v Čechách. Nezabýval se přímo vzděláváním, sloužil především k ubytování a k dohledu nad správnou katolickou výchovou mládeže. Dohled nad ním měla klementinská kolej, která zároveň jeho chovancům poskytovala vzdělání. Většina studentů pak byla stipendisty některé z fundací.

Stipendisté papežské fundace – alumni – byli všeobecně považováni za elitní část osazenstva tohoto internátu. Již při přijetí stipendia se zavazovali k duchovní kariéře. Žili odděleně od ostatních chovanců, řídili se vlastním řádem, asistovali při duchovních cvičeních a museli se aktivně účastnit předepsaných mší v určených kostelech. Každý student, který se ucházel o stipendijní místo v papežské

¹³² Srov. BINKOVÁ, Simona a POLIŠENSKÝ, Josef. Česká touha cestovatelská, s.29

¹³³ Byl založen v roce 1560 a název konvikt svatého Bartoloměje se začal používat v roce 1574 podle kostela, který stál v jeho těsné blízkosti.

fundaci, musel splňovat několik základních předpokladů. Předně musel pocházet z právoplatně uzavřeného manželství, musel být katolického vyznání a nesměl být starší 26 let. Po přijetí musel složit slib, jímž se zavazoval k poslušnosti jezuitské koleji a římské církvi. Řád alumnům předepisoval účast na církevních slavnostech, četnost svatého přijímání a modliteb a omezoval témata hovorů mezi studenty. Alumni měli i mezi sebou mluvit latinsky. Studovali teologii a většina z nich dosáhla kněžského svěcení.

Chovanci konviktu byli dále i studenti gymnázia a filozofie. Pro tyto studenty zakládala fundace domácí katolická šlechta, která sem posílala své potomky, vědoma si nepochybné kvality jezuitského školství. Sedmnácté století je považováno za dobu největšího rozkvětu tohoto internátu. Život v konviktu se řídil domácími řády. Sociální složení studentů není možné z dochovaných pramenů podrobněji rekonstruovat, pravděpodobně však procento skutečně chudých studentů bylo v konviktu nízké. Úplné katalogy studentů nejsou k dispozici, více zpráv o osobách v konviktu máme z jiných pramenů o tomto ústavu, a to hlavně po roce 1700.¹³⁴

Další informace o svém životě už nám autor neposkytuje vyjma zmínek v opsané žádosti o povolení a pas pro poutní cestu. Tam se zmiňuje o přestálých protivenstvích¹³⁵.

Dále už jen na několika místech uvádí, že na své cestě sloužil mši v tom či onom kostele, což nám alespoň poskytuje jasný důkaz autorovy přítomnosti na tomto místě. Jinak je text psán jakožto soubor popisů a příběhů. Z toho můžeme vyvodit, že Heitzmann nebyl rozhodně sebestředným člověkem, spíše skromným pozorovatelem. Otázkou ovšem je, nakolik psal své poznámky pro svou potřebu a nakolik počítal s případnými čtenáři. Vlastní myšlenky a názory

¹³⁴ Viz DOLEŽALOVÁ, Eva. Seminář svatého Václava a konvikt svatého Bartoloměje na Starém Městě pražském, s. 188 – 226

¹³⁵ Viz kapitola 2.19.

vyslovuje přímo jen výjimečně, třeba když si stýská na postavení kněží.

Celá řada příběhů s mravním ponaučením, které do svého rukopisu zařazuje, nám signalizuje, že i na své poutní cestě zůstal především knězem, který má lid nabádat k dodržování svatých přikázání. Tyto příběhy mu pak dokládají, že jejich nedodržování vždy nakonec vede ke špatnému konci. Důvodem jeho poutní cesty byla nepochybně především jeho zbožnost, v jeho zápiscích se pak kromě ní dá odhalit záliba v zázračných věcech a příhodách. Byl jistě rovněž člověkem zvědavým a ochotným naslouchat vyprávění lidí, které na své pouti potkal. Na druhé straně vyvstává otázka, jak se vypořádal s tím, že musel na dlouhou dobu opustit své farníky v Polné a jak byla zajištěna farnost v době jeho nepřítomnosti.

Závěr

Zkoumaná část rukopisu Matyáše Stanislava Heitzmanna není cestovním deníkem, ač vznikla na základě jeho poutní cesty do Říma v roce 1659 a místy cestovní deník trochu připomíná. Dílo je souborem často nesourodých částí, jakési quodlibet, zahrnující v sobě celou řadu popisů a příběhů. Kromě popisu sakrálních staveb a výčtu svatých ostatků zde nalézáme líčení zázračných a léčivých prostředků, zázračných křížů, papežský předpis pro udílení odpustků a mravoučná vyprávění ze života lidí v krajích, které autor navštívil, ale i příhody a zajímavosti z jiných zemí, o kterých na své pouti slyšel a zaujaly ho. Při četbě jeho zápisků se tedy můžeme podívat třeba i do Peru.

Autorův zájem o všelijaké zázračné prostředky a neobvyklé příběhy s kouzelnými prvky a s poučným koncem je dokladem jeho pověrečnosti, což odpovídá mentalitě a horizontu venkovského faráře v době po třicetileté válce.

V kontextu středoevropské cestovní literatury raného novověku se Heitzmannovy cestovní poznámky dostávají na pomezí literatury cestovní, ego-dokumentů obecně, raně novověké publicistiky – zpráv ze života v cizích krajích a krásné literatury. Podle mého názoru je však autor nepsal s myšlenkou vytvořit „literární dílo“, prioritou pro něj jistě bylo, jak píše i na začátku svého textu, zaznamenat, co na své pouti spatřil, přečetl a vyposlechl. Poznámky měly autorovi v budoucnu posloužit k připomenutí jeho důležité životní cesty a některé záznamy snad použil i při svých kázáních. Jeho čtenáři se patrně stali jeho následovníci ve farnosti. Zda se jeho dílu dostalo i širší publicity, zůstává bez odpovědi.

Prostudování Heitzmannova textu snad rozšíří pohled na typy raně novověkých pramenů a jejich prolínání,

příčemž jejich rozdělování musí být zákonitě někdy jen umělé a nedokonalé.

Snad se také v budoucnu někdo, třeba z regionálních historiků, ujme úkolu, prostudovat celý dochovaný rukopis a vytvořit tak přesnější a širší obraz jeho autora.

V regionální literatuře týkající se Polné jsem Heitzmannovo jméno nenalezla a byla bych ráda, kdyby se na základě mojí bakalářské práce objevilo třeba v příštím vydání Biografického slovníku Polenska. Otázkou je, zda by se to knězi Heitzmannovi líbilo. Je možné, že své cestovní poznámky psal opravdu jen pro sebe a o žádnou světskou slávu nestál.

Prameny

Liber de variis rebus tractans, conscriptus a Mathia Stanislao Heitzmann, presbytero ecclesiastico et quondam alumno in convictu Pragae ad s. Bartholomaeum. Ex bibliotheca decanatus Polnensis. Pars prima, Státní okresní archiv Jihlava, fond Děkanský úřad Polná, inv.č. 6

Literatura

BINKOVÁ, Simona a POLIŠENSKÝ, Josef. Česká touha cestovatelská: cestopisy, deníky a listy ze 17. století. 1. vyd. Praha: Odeon, 1989. 493 s. Klub čtenářů, sv. 603.

DOLEŽALOVÁ, Eva. Seminář svatého Václava a konvikt svatého Bartoloměje na Starém Městě pražském. In: Pražský sborník historický 31. Praha: KLP – Koniasch Latin Press, 2000, s. 186 - 261

HOFFMANN, František. Soupis rukopisů Státního okresního archivu v Jihlavě. Vyd. 1. Jihlava: Okresní úřad Jihlava; Státní okresní archiv Jihlava; Praha: Archiv Akademie věd České republiky, 2001. 480 s. Studie o rukopisech. Monographia, sv. 6. ISBN 80-86404-03-X

HRDINA, Karel. Zikmunda Domináčka z Písnice Roma (seu Romanorum antiquitatum fasciculus). In: Sborník prací filologických Josefu Královi k 60. narozeninám. Praha: B.Stýblo, 1913, s.254-258

KOWALCZYK, Małgorzata Ewa. O Kazimierzu Symforianie Arakielewiczu i jego łacińskim rękopisie z podróży do Rzymu z pierwszej połowy XVIII wieku. In: Matwijowski, Krystyn - Rok Bogdan (ed.). Studia z dziejów XVII i XVIII wieku (=Acta Universitatis Wratislaviensis, Prace Historyczne XXXIII). Wrocław: Instytut Historyczny Uniwersytetu Wrocławskiego, 2003, s. 137-151

MAĆZAK, Antoni. Życie codzienne w podróżach po Europie w 16 i 17 wieku. Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy, 1978. 386 s.

MÁK, Antonín Bohumil. Město Polná. Německý Brod: Nákladem polenského časopisu Rozhledy, 1903. 36s.

MAŘÍKOVÁ, Martina. Ad limina apostolorum (Motivation, Vorbereitung und Verlauf frommer Reisen aus Böhmen nach Rom im 17.Jh.). In: Roma-Praga / Praha-Řím. Omaggio a Zdeňka Hledíková. Vyd. 1. Praha: Scriptorium, 2009, s.189-203

MAXWELL-STUART, P. G. Papežové: život a vláda: od sv. Petra k Janu Pavlu II. Praha: Svoboda, 1998. 240 s. ISBN 80-902300-3-2

POJMON, František. Polná: popis dějepisný, místopisný a statistický. Polná: Romance, 1991. 204 s. ISBN 80-900261-7-6

PRCHAL, JAN, ed. Biografický slovník Polenska. Vyd. 1. Polná: Linda, 2002. 226s. ISBN 80-238-8985-0

RÉRYCH, Břetislav. Polná: průvodce po městě a okolí. Polná: Odbor Klubu čs. Turistů, 1927. 101s.

ŠTAJNOCHR, Vítězslav. Kult španělského kříže. Praha: Jan Petránek, 2011. 149 s. ISBN 978-89-904999-0-4

TICHÁ, Zdeňka, ed. Jak staří Čechové poznávali svět: výbor ze starších čes. cestopisů 14.-17.století. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 1985. 325 s.

Vítejte u nás: mikroregion Polensko. Vyd. 1. Polná: obce sdružené v Mikroregionu Polensko, 2003. 60 s. ISBN 80-239-0141-9

VONDRUŠKA, Isidor. Životopisy svatých v pořadí dějin církevních. Sv. 2. Praha: Ladislav Kuncíř, 1931. 360 s.

WRZEŚNIAK, Małgorzata. Roma sancta, Fiorenza bella. Dzieła sztuki w diariuszach polskich podróżników do Włoch w XVI i XVII wieku. Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, 2010. ISBN 978-83-7072-615-7